

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
(повне найменування вищого навчального закладу)
Економіки та менеджменту
(назва факультету)
Бухгалтерського обліку та аудиту
(повна назва кафедри)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до дипломного проекту (роботи)

магістра
(освітньо-кваліфікаційний рівень)
на тему: *Облік, аналіз і аудит розрахунків з дебіторами та кредиторами*
(на прикладі ТЗОВ «Тернофарм»)

Виконав: студент (ка) 6 курсу, групи ПОМ-61

напряму підготовки (спеціальності)

071 «Облік і оподаткування»

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Галак Н. А.

(прізвище та ініціали)

Керівник

к.е.н., доц. Марущак Л.І.

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

к.е.н., доц. Співак С.М.

(прізвище та ініціали)

м. Тернопіль – 2019

АНОТАЦІЯ

Галак Н. А. Облік, аналіз і аудит розрахунків з дебіторами та кредиторами (на прикладі ТзОВ «Тернофарм»). – Рукопис.

Спеціальність 071 – Облік і оподаткування. – Тернопільський національний технічний університет ім. І.Пулюя – Тернопіль, 2019.

У дипломній роботі визначено економічну сутність дебіторської і кредиторської заборгованості, досліджено їх класифікацію. Проаналізовано методику обліку розрахунків дебіторської заборгованості та зобов'язань на підприємстві, а саме облік дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів, особливості обліку операцій за зобов'язаннями. Вивчено питання інвентаризації заборгованості та зобов'язань, а також їх відображення у фінансовій звітності.

Визначено мету та завдання аудиту зобов'язань і дебіторської заборгованості. Здійснено аналіз розрахунків у системі управління діяльністю підприємства. Впровадження пропозицій та рекомендацій щодо організації й подальшого вдосконалення обліку та аудиту розрахункових операцій дозволить суттєво підвищити оперативність і достовірність облікової інформації, дасть змогу посилити контроль за зобов'язаннями, оперативно впливати на їх рівень, створити необхідну інформаційну систему для прийняття управлінських рішень.

Теоретичною та методичною основою дослідження були праці українських та закордонних економістів у сфері обліку розрахункових операцій; законодавчо-нормативні акти з питань ведення обліку.

Вивчено стан охорони праці та безпеку в надзвичайних ситуаціях на підприємстві.

Ключові слова: бухгалтерський облік, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, витрати, розрахунки, доходи, аналіз, аудит.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗРАХУНКІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	6
1.1. Економічна сутність дебіторської і кредиторської заборгованості	6
1.2. Основні аспекти класифікації заборгованості	15
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА ТЗОВ «ТЕРНОФАРМ»	22
2.1. Облік дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів	22
2.2. Особливості обліку операцій за зобов'язаннями	28
2.3. Інвентаризація заборгованості та зобов'язань, а також їх відображення у фінансовій звітності	31
РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА АУДИТ ДЕБІТОРСЬКОЇ Й КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ	36
3.1. Теоретичні засади проведення аналізу розрахунків	36
3.2. Мета та завдання аудиту зобов'язань і дебіторської заборгованості	341
РОЗДІЛ 4. АНАЛІЗ РОЗРАХУНКІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ТЗОВ «ТЕРНОФАРМ»	46
4.1. Аналіз стану дебіторської заборгованості	46
4.2. Аналіз грошових потоків підприємства	52
РОЗДІЛ 5. ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА	55
5.1. Аналіз показників ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства	55
5.2. Аналіз показників ділової активності та рентабельності підприємства	58
РОЗДІЛ 6. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	63
6.1. Організація охорони праці на підприємстві	63
6.2. Підвищення надійності захисту промислово-виробничого персоналу об'єкту (цеху) під час роботи в умовах радіаційного забруднення місцевості	66
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Актуальність теми. У процесі діяльності підприємство не завжди здійснює розрахунки з іншими підприємствами або фізичними особами одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг тощо. У зв'язку із цим у нього виникає дебіторська заборгованість

Організація обліку розрахунків із дебіторами має стратегічне значення для суб'єктів господарювання. Результати цього процесу впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, формування доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей його розвитку в умовах ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності. Актуальним питанням є перевірка правильності, своєчасності, достовірності інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання, дебіторської заборгованості та законності господарських операцій, у результаті яких вона виникає. Облік дебіторської заборгованості є одним із ключових завдань у вирішенні проблем, що виникають під час поточного управління підприємством, у тому числі з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю. Сучасний етап економічного розвитку країни характеризується значним уповільненням платіжного обороту, що викликає збільшення сум кредиторської та дебіторської заборгованостей на підприємствах.

До важливих аспектів фінансових відносин належать відносини з приводу позичених та залучених фінансових ресурсів, які у господарській діяльності підприємств знаходять своє відображення у процесах формування дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. У зв'язку з цим постає проблема визначення оптимальних розмірів заборгованостей та запровадження науково-обґрунтованих методів управління ними.

Дослідженню цих проблем присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, таких як П.С. Безруких, О.С. Бородкін, Ф.Ф.

Бутинець, С.Ф. Голов, О.М. Головащенко, Р. Грачова, І. Губіна, В.А. Єрофєєва, В.М. Костюченко, Т.Н. Малькова, Н.М. Малюга, Л.І. Марущак, М.Ю. Медведєв, В. Моссаковський, В.Ф. Палій, М.С. Пушкар, Я.В. Соколов, А. Твердомед, П.Я. Хомин, В.О. Шевчук та інші.

Виникнення дебіторської заборгованості є нормальною ознакою процесу господарської діяльності підприємства, і кожен господарюючий суб'єкт зацікавлений в оптимізації її обсягу. Скорочення дебіторської заборгованості є резервом зниження потреби підприємства в обігових коштах та прискорення швидкості їх обігу. Однак серед науковців відсутній єдиний підхід до класифікації дебіторської заборгованості за різними ознаками, а це унеможливорює застосування системного підходу до визнання, оцінки суми і структури цієї заборгованості. У зв'язку з цим вибір теми дослідження є актуальною.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є стан обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами. Відповідно до мети сформульовано завдання дослідження:

- визначити економічну сутність теоретичних положень та економічної природи розрахунків;
- здійснити огляд нормативно-правової бази, яка регламентує порядок обліку розрахунків;
- дослідити методика формування облікової інформації в первинних бухгалтерських документах щодо заборгованості;
- здійснити дослідження аналітичного і синтетичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства;
- вивчити питання щодо класифікації заборгованості з метою підвищення ефективності управління;
- вивчити методичні засади проведення аудиту розрахунків підприємства;
- визначити особливості проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства;

- дослідити стан охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях на підприємстві.

Об'єктом дослідження виступає стан обліку розрахунків за дебіторською та кредиторською заборгованістю на ТзОВ «Тернофарм».

Предметом дослідження є методика обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами.

Методи дослідження. Під час дослідження використовувались різні джерела теоретичного та фактичного матеріалу. Їх можна умовно поділити на такі групи: нормативно-правові акти; наукова та методична література бухгалтерського обліку; фінансова звітність підприємства та результати його господарської діяльності.

При вирішенні поставлених завдань були використані загально-логічні методи і прийоми дослідження: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, аналогія, системний підхід та методи емпіричного дослідження: спостереження, порівняння, опис.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо удосконалення системи розрахунків та методики їх обліку на підприємстві, що сприятиме зростанню ефективності управління фінансами через підвищення вірогідності та реальності інформаційного забезпечення. Набуло подальшого розвитку визначення економічних категорій «дебіторська заборгованість», «кредиторська заборгованість», «розрахунки», «зобов'язання» тощо.

Обсяг і структура роботи. Робота складається з вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗРАХУНКІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

1.1. Економічна сутність дебіторської і кредиторської заборгованості

У процесі своєї діяльності підприємство не завжди здійснює розрахунки з іншими підприємствами або фізичними особами одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг. У зв'язку із цим у нього виникає дебіторська заборгованість. Дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи. Організація обліку розрахунків із дебіторами має стратегічне значення для суб'єктів господарювання. Результати цього процесу впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, формування доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей його розвитку в умовах ринку та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності.

Майже кожне підприємство, організація, юридична особа (далі — підприємства) продають іншим підприємствам, фізичним особам товари (роботи, послуги). Відповідно, останні за придбані товари (роботи, послуги) мають надати продавцеві компенсацію — коштами чи іншими активами. Якщо продаж і отримання компенсації відбуваються одночасно, в обліку підприємства-продавця не відображається заборгованість покупців. Це характерно для підприємств роздрібною торгівлі, коли покупці придбавають товари за готівку — вносять у касу готівку і за фактом оплати одразу отримують товар. У такому разі дебіторська заборгованість не виникає, а тому і проблем у її обліку немає, адже немає що обліковувати.

Якщо ж товари (роботи, послуги) спершу надають, а оплачувати їх планується пізніше, в бухгалтерському обліку підприємства-продавця слід

відобразити заборгованість покупців. Така заборгованість називається дебіторською, а покупці, які заборгували, — дебіторами.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності врегульовано насамперед ПБО 10. Водночас при формуванні інформації щодо окремих видів дебіторської заборгованості слід також враховувати такі норми:

- щодо заборгованості за орендними операціями — ПБО 14;
- щодо заборгованості з поточного податку на прибуток — ПБО 17;
- щодо заборгованості за будівельними контрактами — ПБО 18;
- щодо заборгованості в іноземній валюті — ПБО 21;
- щодо заборгованості пов'язаних осіб — ПБО 23.

Управління дебіторською заборгованістю представляє собою частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства, направленої на розширення обсягу реалізації продукції, яка полягає в оптимізації загального розміру цієї заборгованості і забезпечення своєчасної її інкасації.

Серед всіх видів дебіторської заборгованості найбільшу питому вагу має заборгованість покупців за відвантажену продукцію, а саме:

- дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, строк оплати яких не настав;
- дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, несплачені в строк;
- дебіторська заборгованість по векселях отриманих.

На заборгованість за розрахунками з покупцями припадає 70-80 % всієї дебіторської заборгованості. Саме тому управління дебіторською заборгованістю на підприємстві пов'язано в першу чергу з оптимізацією розміру та забезпеченням інкасації заборгованості покупців по розрахунках.

Управління кредиторською заборгованістю представляє собою частину

загальної фінансової стратегії, що полягає в забезпеченні найбільш ефективних форм і умов залучення займаного капіталу із різних його джерел у відповідності з потребами розвитку підприємства та своєчасного його повернення та сплати відсотків.

Ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованостями забезпечується реалізацією ряду принципів, основними з яких є:

1. Інтегрованість з загальною системою управління підприємством. Прийняття рішень у сфері управління заборгованістю прямо чи опосередковано впливає на формування грошових потоків і результати фінансової діяльності. Оскільки фінансовий менеджмент, у функції якого входить управління дебіторською та кредиторською заборгованостями, безпосередньо пов'язаний з виробничим менеджментом, інноваційним менеджментом, менеджментом персоналу та іншими видами функціонального менеджменту. Це визначає необхідність органічної інтегрованості управління заборгованістю із загальною системою управління підприємством.

2. Комплексний характер формування управлінських рішень. Всі управлінські рішення в області формування, розподілу та використання фінансових ресурсів і організації грошового обороту підприємства тісно взаємопов'язані і прямо чи опосередковано впливають на результати його фінансової діяльності.

3. Високий динамізм управління. Навіть найбільш ефективні рішення в області управління дебіторською та кредиторською заборгованостями розроблені і реалізовані на підприємстві в попередньому періоді, не завжди можуть бути повторно використані на послідуючих етапах його фінансової діяльності. Перш за все, це пов'язано з великою динамікою факторів зовнішнього середовища, і в першу чергу із зміною кон'юнктури фінансового ринку. Крім того, міняються з часом і внутрішні умови функціонування підприємства, особливо на етапах переходу до наступних стадій його

життєвого циклу.

4. Варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень. Реалізація цього принципу передбачає, що підготовка кожного управлінського рішення в сфері управління дебіторською та кредиторською заборгованостями повинна враховувати альтернативні можливості дій. При наявності альтернативних проектів управлінських рішень їх вибір для реалізації повинен бути оснований на системі критеріїв, які визначають фінансову ідеологію, фінансову стратегію або конкретну фінансову політику підприємства.

5. Орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства. Якими б ефективними не здавались ті чи інші проекти управлінських рішень в області управління заборгованістю в поточному періоді, вони повинні бути відхилені, якщо вони вступають в протиріччя з місією діяльності підприємства, стратегічними напрямками його розвитку [19].

Дебіторська і кредиторська заборгованості підприємства виникають внаслідок проведення безготівкових розрахунків з покупцями, підрядчиками, фінансовими органами, робітниками, службовцями, органами соціального страхування, депонентами, підзвітними особами, тощо.

Існує безліч факторів, що визначають обсяг дебіторської заборгованості, їх поділяють на зовнішні та внутрішні, рис. 1.1, 1.2.

Рис. 1.1. Зовнішні фактори, що визначають обсяг дебіторської заборгованості

Зовнішні фактори практично не залежать від діяльності підприємств і обмежити їх вплив досить складно. Що стосується внутрішніх, то вони залежать від того, наскільки організовано управління дебіторською заборгованістю в межах діяльності підприємства [58].

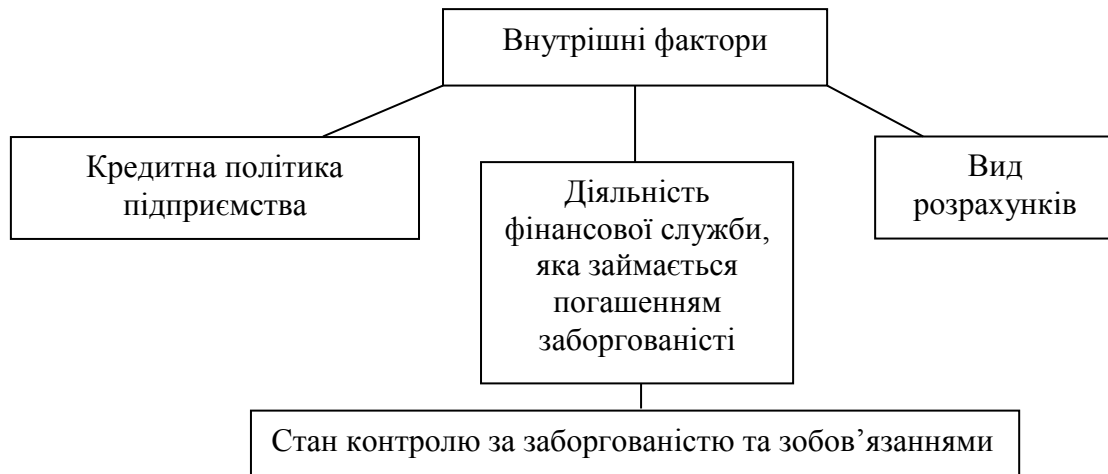

Рис. 1.2. Внутрішні фактори, що визначають обсяг заборгованості

Послаблення розрахункових умов, що збільшує дебіторську заборгованість покупців, має свої переваги і недоліки. Так, з одного боку - це зростання обсягу продажу товарів та прибутку, а з іншого - збільшення суми безнадійних боргів та додаткові фінансові витрати через наявність на балансі дебіторської заборгованості.

Основними нормативно-правовими документами, які регламентують відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №10 «Дебіторська заборгованість» та № 13 «Фінансові інструменти». Так у П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість – це сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату. При цьому дебіторами виступають усі юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певну суму грошових коштів» [53].

Заборгованість дебіторів для перепродажу придбавається або створюється підприємством з метою отримання прибутку або у вигляді

відсотків(дивідендів). Тому така заборгованість, згідно п.4 П(С)БО №13 «Фінансові активи», є фінансовим активом для перепродажу і повинна відображатися та оцінюватися в обліку відповідно до цього стандарту.

Дебіторська заборгованість, як поняття, є досить широко висвітлено в науковій літературі. Існують різні думки авторів щодо визначення цього поняття, табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «дебіторська заборгованість підприємства»

Автори	Визначення
Є. Панченко	борг підприємству, організації, фізичній особі, що виник у процесі господарських відносин з іншими юридичними і фізичними особами
Л. Каніщенко	частина обігового капіталу підприємства, компанії; сума, яку заборгували підприємству, організації, компанії інші юридичні особи і компанії, а також громадяни, що є їх боржниками (дебіторами) за поставку товарів, виконання робіт, надання послуг
А.Г. Загородній	означає суму заборгованостей підприємству (організації) від юридичних або фізичних осіб (дебіторів) на певну дату, яка виникає в процесі господарських стосунків між ними
В.Ф. Палій, В.В. Палій	вкладення в обігові кошти
Н.В. Дембінський, Ю.С. Ігумнов	кошти у розрахунках

Не дивлячись на велику кількість визначень, дебіторська заборгованість є певним видом кредитних відносин між покупцем та продавцем продукції. І завжди існує певний ряд проблем пов'язаний з розрахунком між ними.

Важливим моментом є правильне визначення сум дебіторської заборгованості. За даними бухгалтерського обліку суму заборгованості визначають на будь-яку дату, але все ж така сума визначається на дату балансу.

Оскільки, відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку підприємства подають також проміжну (квартальну) звітність, отже, суму дебіторської заборгованості підприємства слід визначати щоквартально [42].

Дебіторська заборгованість відображається у формі № 1 «Баланс (звіт про фінансовий стан)» у складі активів.

Взагалі поняття розрахунків в різних літературних джерелах наводиться досить рідко, табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Визначення терміну «розрахунки» в обліково-економічній літературі

№ з/п	Автор	Визначення
1	Безруких П.С.	Розрахунки – це грошові взаємовідносини, що виникають між організаціями по товарних і нетоварних операціях
2	Чацкіс Е.Д., Лисюк А.Н.,	Розрахунки – це система взаємовідносин між підприємствами й особами, заснована на грошовому поверненні вартості товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг
3	Сухарева А.Я.	Розрахунки – здійснення платежів по грошових зобов'язаннях
4	Парашутін Н.В., Козлова Е.П.	Під розрахунковими відносинами розуміють зобов'язання покупця оплатити у встановлені строки вартість матеріальних цінностей, послуг й іншої заборгованості, після виконання постачальником своїх договірних зобов'язань або право постачальника вимагати платіж від покупця за відвантажену йому продукцію або надані послуги

Аналізуючи дані таблиці 1.2, можна зробити висновок, що погляди вчених на категорію «розрахунки» різняться. Одна група дослідників визначає їх як систему взаємовідносин (Чацкіс Е.Д., Лисюк А.Н., Михайлова Т.П.); друга стверджує, що це безпосередньо взаємовідносини (тобто, без використання слова «система») (Безруких П.С., Івашкевич В.Б.),

третья група – лише пояснює економічну сутність розрахунків, не наводячи їх визначення (Сухарьова А.Я. та інші).

На нашу думку, це є не зовсім правильним, оскільки не завжди при розрахунках можуть виникнути грошові зобов'язання, які на сьогоднішній день Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» визначені як «зобов'язання боржника заплатити кредиторі певну грошову суму відповідно до цивільно-правового договору та на інших підставах, передбачених цивільним законодавством України».

Кредиторська заборгованість – тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі. Кредитори – юридичні і фізичні особи, яким внаслідок минулих подій підприємство заборгувало певні суми коштів, їхніх еквівалентів чи інших активів [9].

В бухгалтерському обліку відображення знаходять лише ті зобов'язання, що виникають в результаті розрахунків між підприємствами, і ті, які призводять в майбутньому до зменшення економічних вигід і можуть бути достовірно визначені.

Ці зобов'язання виникають в результаті здійснення фірмою різноманітних угод і є юридичною підставою для наступних платежів за товари або надані послуги. Дійсно, якщо розглянути традиційне бухгалтерське рівняння: $\text{Активи} = \text{Капітал} + \text{Зобов'язання}$, то виходить, що зобов'язання – це та частина активів, яку ми втрачаємо (жертвуємо) в певний момент часу у майбутньому.

Відповідно їх відображення в обліку відбувається через систему подвійного запису – фундаментального методу бухгалтерського обліку, адже в угодах завжди є боржник і кредитор (Дебет та Кредит). Тому, якщо розглянути зобов'язання з точки зору бухгалтерського рівняння, то зміст його ще розшириться.

Таким чином, можна сказати, що та частина пасиву балансу, яка не є капіталом, є зобов'язанням. Однак, в нашому дослідженні ми зупинимося на

розгляді саме дебіторської та кредиторської заборгованості, табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Особливості утворення дебіторської та кредиторської заборгованостей

Особливості функціонування	
дебіторської заборгованості	кредиторської заборгованості
1) в широкому розумінні охоплює всі розрахунки підприємств-постачальників з підприємствами-покупцями і є передумовою кредиторської заборгованості	1) здатна «нав'язувати» визначений тип економічних відносин, оскільки її утворення зазвичай є прибутковим для одних підприємств і збитковим для інших
2) це відносно самостійне явище, оскільки грошова вимога на стягнення дебіторської заборгованості може бути переуступлена третій особі	2) кредиторській заборгованості притаманно заміщувати власні оборотні кошти підприємства
3) не співпадає за тривалістю існування з кредиторською	3) володіє якістю «виштовхувати» з господарського обороту банківські кредити (з причини дешевизни кредиторської заборгованості на відміну від банківського кредиту)
4) у більшості випадків відображає перехід оборотних засобів зі сфери виробництва у сферу обігу	4) відрізняється швидким розповсюдженням від підприємства до підприємства по ланцюгу взаємопов'язаних платежів, що викликає необхідність заліків взаємних вимог
	5) здатна трансформувати безготівкові розрахунки і змінювати способи платежів
	6) між виробництвом та неплатежами розташована проміжна «ланка» матеріальних оборотних засобів та запасів підприємства. Тому перш, ніж здійснити вплив на скорочення виробництва, прострочена кредиторська заборгованість активно впливає на скорочення матеріальних оборотних засобів та запасів. В цілому, на певному етапі прострочена частина кредиторської заборгованості здатна послабити фінансово-кредитну систему країни

Між кредиторською і дебіторською заборгованістю є багато спільного і відмінного. Спільним є те, що обидва види заборгованості основані на розриві в часі між товарною угодою і її оплатою і, таким чином, базуються на

функції грошей як засобу платежу.

Відмінність між ними впливає з особливостей функціонування цих видів заборгованості.

Отже, підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що заборгованість має досить важливе значення у діяльності будь-якого підприємства, адже порушення нормального циклічного процесу її утворення та погашення може стати розвитком кризи неплатежів в економіці країни [49].

Таким чином, ми прийшли до висновку, що дебіторська заборгованість є тотожним поняттям «кошти в розрахунках».

Кредиторська заборгованість – це сума, яку повинен сплатити боржник за одержані від постачальника цінності, надані послуги, виконані роботи, нараховану заробітну плату, розрахунки з бюджетом і позабюджетними фондами, тощо.

В бухгалтерському обліку реєстрації підлягають тільки ті зобов'язання, які впливають з виконання укладених договорів, чи здійснення певних дій, з якими фінансове право пов'язує виникнення зобов'язань.

1.2. Основні аспекти класифікації заборгованості

Від того, наскільки правильно здійснено поділ та класифікацію об'єктів обліку, а також від того, наскільки правильно обрано класифікаційні ознаки, може залежати і сам порядок обліку утвореної групи об'єктів, взагалі та кожної її частки, зокрема.

Згідно з П(С)БО №10, дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову і поточну. Як довгострокова, так і поточна заборгованість, у будь-який момент може бути визнана підприємством безнадійною.

На сьогодні, для того щоб визнати в бухгалтерському обліку дебіторську заборгованість безнадійною не потрібно документального підтвердження.

Досить, щоб була виконана одна з умов:

- закінчився строк позовної давності (3 роки);
- існує впевненість у тому, що боржник не погасить свою заборгованість.

Безнадійна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи або послуги списується в момент її визнання за рахунок резерву сумнівних боргів, який формується на дату балансу на підставі даних бухгалтерського обліку минулих звітних періодів.

Також, дебіторська заборгованість поділяється на ініційовану та неініційовану. Ініційована дебіторська заборгованість означає її придбання підприємством як участі у позиції, наданій іншим позикодавцем за умови, що підприємство фінансує цю позику на дату, коли її ініціює цей інший позикодавець.

Неініційована дебіторська заборгованість класифікується як утримувана до строку погашення, наявна для продажу або утримувана для операцій. Узагальнення видів дебіторської заборгованості підприємства надано на рис. 1.3 [64].

Рис. 1.3. Склад основних видів дебіторської заборгованості підприємства

Рішення про порядок розташування різних видів дебіторської заборгованості у балансі та ступінь деталізації цих статей приймає саме підприємство, і, відповідно, у різних підприємствах склад та структура дебіторської заборгованості у балансі будуть різними, на відміну від українського балансу, який жорстко регламентує форму надання цієї статті у П(С)БО.

Згідно П(С)БО №10 дебіторська заборгованість класифікується за такими ознаками: за контрагентами; зв'язок із нормальним операційним циклом та терміном погашення; об'єкти, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів; платоспроможність дебіторів.

За другою ознакою, згідно П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість» виділяють:

1) довгострокову дебіторську заборгованість – заборгованість, яка не виникає у ході нормального операційного циклу та погашається після дванадцяти місяців з дати балансу;

2) поточну дебіторську заборгованість – заборгованість, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Класифікація дебіторської заборгованості за термінами погашення використовується насамперед під час обчислення резерву сумнівних боргів.

Найважливішим критерієм класифікації дебіторської заборгованості є об'єкти по яких виникають зобов'язання, рис. 1.4 [50].

Економічна сутність кредиторської заборгованості полягає в тому, що це не тільки частина майна організації, як правило кошти, але і товарно-матеріальні цінності, наприклад у зобов'язаннях за товарним кредитом.

Як правова категорія кредиторська заборгованість - особлива частина майна організації, що є предметом обов'язкових правовідносин між організацією і її кредиторами.

Організація володіє і користується кредиторською заборгованістю, але вона зобов'язана повернути чи виплатити дану частину майна кредиторам, що мають права вимоги на неї.

Рис. 1.4. Класифікація заборгованості залежно від об'єктів, за якими виникають зобов'язання

Отже, кредиторська заборгованість має двоїсту юридичну природу: як частина майна вона належить організації на праві володіння, чи навіть праві власності щодо отриманих позичкових коштів і ресурсів, визначених родовими ознаками; як об'єкт зобов'язальних правовідносин - це борги організації перед кредиторами, тобто особами, уповноваженими на витребування чи стягнення від організації зазначеної частини майна [5].

Заборгованість представляють у фінансовій звітності лише на визначену дату.

Оскільки дебіторська і кредиторська заборгованість виступає формою вираження зобов'язань, то вона наділена їх властивостями, і відповідно, їй притаманні ознаки класифікації зобов'язань, яка представлена на рис. 1.5.

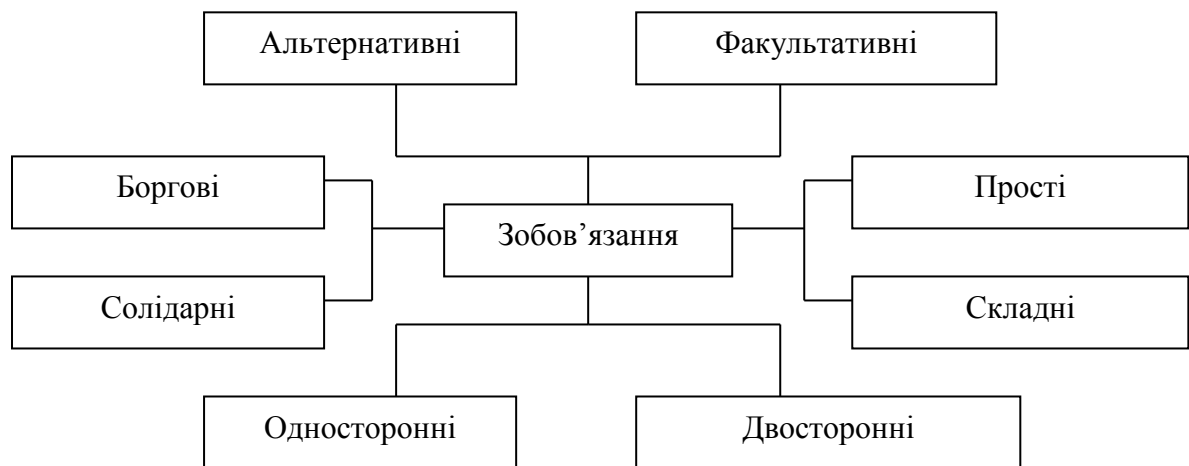

Рис. 1.5. Класифікація зобов'язань

Класифікація дебіторської заборгованості є дієвим методом дослідження цього складного економічного та правового явища, що дозволяє з'ясувати причини виникнення та існування дебіторської заборгованості, її склад та якість із метою прийняття правильного рішення щодо процедури управління дебіторською заборгованістю.

За ступенем ймовірності Б.Нідлз, Х.Андерсон, Д.Колдуелл класифікують зобов'язання наступним чином, рис. 1.6.

Організація обліку проводиться згідно наказу про облікову політику, розрахунок з постачальником проводиться згідно укладеного договору про постачання товарів чи надання послуг.

Створення цілісної та ефективної системи бухгалтерського обліку неможливе без застосування такого специфічного елементу як облікова політика. Законодавство України визначає облікову політику як «сукупність

принципів, методів та процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.

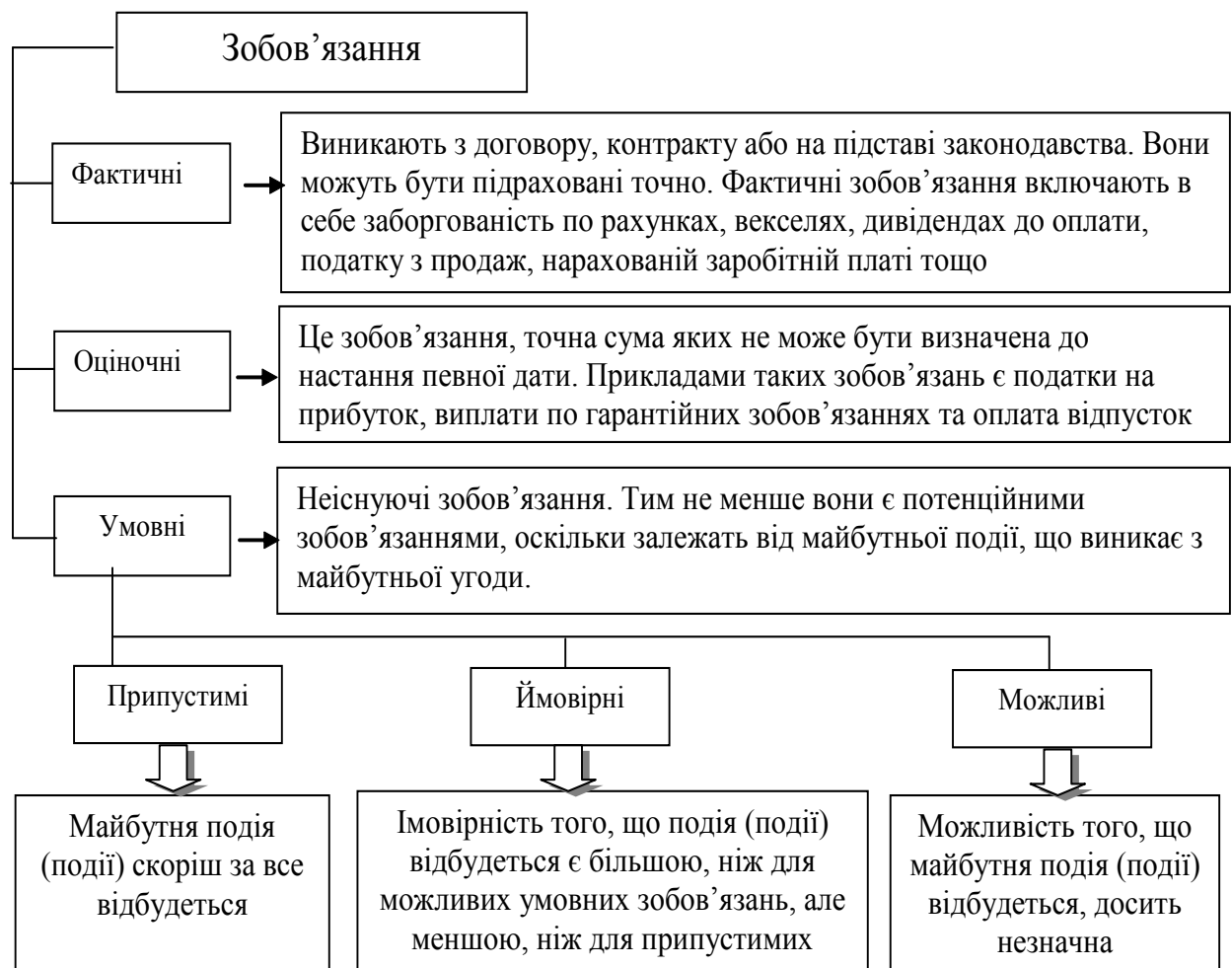

Рис. 1.6. Класифікація зобов'язань

Характерною особливістю сучасного розвитку економіки України є глибокі економічні перетворення в сфері виробництва на основі ринкових відносин. Ринкові відносини вимагають перегляду системи бухгалтерського обліку, одним із центральних елементів якої є облік взаєморозрахунків суб'єктів господарювання.

Найбільш складних і суперечливих питань українського обліку є облік дебіторської заборгованості, що пов'язано з існуванням проблеми неплатежів. Суб'єкти господарювання на перший план висувають вирішення

власних проблем, замість виконання фінансових зобов'язань по платежах перед партнерами.

Відсутність майнової відповідальності за невиконання власних договірних зобов'язань дає їм змогу ухилятися від взаєморозрахунків з партнерами. В поглиблення платіжної кризи вносить свою частку і нерегульованість бюджетної системи, що стосується несвоєчасної оплати державних зобов'язань, які здійснюються за рахунок бюджету. Вирішення вищенаведеної складної проблеми багато в чому залежить від вдосконалення бухгалтерського обліку взаєморозрахунків.

Для прийняття зацікавленими особами адекватних та вчасних рішень щодо існуючої політики управління істотне значення мають актуальність і якість інформації про стан розрахунків з дебіторами, що формується на базі даних бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА ТЗОВ «ТЕРНОФАРМ»

2.1. Облік дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів

Під дебіторською заборгованістю слід розуміти вимогу господарюючого суб'єкта до іншого суб'єкта незалежно від його статусу про стягнення боргового зобов'язання у грошовому чи товарному виразі, тому на нашу думку, доцільно визначити наступні види дебіторської заборгованості, товарна та нетоварна.

Під товарної заборгованість розуміється та, що утворилась при здійсненні звичайної діяльності та яка спрямована на реалізацію основного продукту підприємства.

Нетоварна заборгованість утворюється під час здійснення іншої діяльності, тобто відмінної від основної діяльності. Нетоварна дебіторська заборгованість зазначається у бухгалтерському обліку за найменуванням боржника та причин виникнення.

При веденні обліку поточної дебіторської заборгованості застосовують призначений третій клас Плану рахунків бухгалтерського обліку, із відкриттям відповідних рахунків, зокрема:

1) на рахунку 36 обліковується товарна заборгованості. За дебетом рахунку зазначають вартість проданої продукції із урахуванням ПДВ та інших податкових зобов'язань, відповідно за кредитом рахунку зазначають суми сплати у рахунок заборгованості.

2) на рахунку 37 відображають дані про поточну заборгованість із іншими особами за виданими авансами, або по відшкодування завданих збитків та іншими операціями, по яких термін сплати не перевищує терміну

позовної давності 1095 днів. У дебеті рахунку показують збільшення поточної дебіторської заборгованості, у кредиті її сплата або списання, як безнадійної.

3) на рахунку 38, як правило відображають заборгованість у якої відсутні перспективи повернення. По дебету відображають її списання, а по кредиту її утворення.

Наведене вище вказує на те, що основним видом дебіторської заборгованості, є поточна несплата покупці або замовника за реалізовану продукцію, роботи чи послугу. До моменту її списання за даними бухгалтерського обліку вона вважаєтьсяч активом підприємства із одночасним віднесенням до доходу від продажу та оцінюється за її первісною вартістю на підставі положення бухгалтерського обліку №10 «Дебіторська заборгованість».

Поточна заборгованість відображається на синтетичному рахунку 36, до якого Планом бухгалтерського обліку визначено окремі субрахунки, типові бухгалтерські проведення по рахунку наведено у табл. 2.1.

В аналітичному обліку розрахунків відображаються дані про заборгованість, у розрізі контрагентів, термін сплати якої ненаступив, а також протерміновані платежі.

Дані аналітичного обліку мають забезпечувати керівництво інформацією щодо стану розрахунків із контрагентами для вжиття заходів щодо її зменшення та вчасного реагування у разі погашення заборгованості за продукцію.

Облік заборгованості відображається у розрізі кожного боржника та за кожним окремим договором або рахунком у розрізі операції із постачання. Для цього на підприємстві ведуться аналітичні накопичувальні таблиці.

Таблиця 2.1

Бухгалтерські записи за рахунком 36

Дт Рахунок 36 Кт	
за дебетом з кредитом рахунків:	за кредитом з дебетом рахунків:
30 «Готівка»	30 «Готівка»
31 «Рахунки в банках»	31 «Рахунки в банках»
48 «Цільове фінансування і цільові надходження»	34 «Короткострокові векселі одержані»
64 «Розрахунки за податками й платежами»	35 «Поточні фінансові інвестиції»
70 «Дохід від реалізації»	37 «Розрахунки з різними дебіторами»
71 «Інший операційний дохід»	38 «Резерв сумнівних боргів»
76 «Страхові платежі»	50 «Довгострокові позики»
	51 «Довгострокові векселі видані»
	60 «Короткострокові позики»
	62 «Короткострокові векселі видані»
	63 «Розрахунки з поставальниками та підрядниками»
	64 «Розрахунки за податками й платежами»
	65 «Розрахунки за страхуванням»
	68 «Розрахунки за іншими операціями»
	70 «Дохід від реалізації»
	76 «Страхові платежі»
	84 «Інші операційні витрати»
	85 «Інші затрати»
	90 «Собівартість реалізації»
	93 «Витрати на збут»
	94 «Інші витрати операційної діяльності»

Синтетичний облік це фактичне відображення здійснених товарних операцій та відображених бухгалтерських проведення щодо продажу товару, покупцям. Типові бухгалтерські проведення із обліку постачання товарів вітчизняним покупцям відображено у табл. 2.2 .

Таблиця 2.2

Типові бухгалтерські проведення з обліку продажу товарів, робіт, послуг

№ з/п	Назва господарської операції	Обороти		Сума, грн.	Назва бухгалтерського регістру або номер додатку
		Дт	Кт		
1.	Відвантажено товар покупцю	361	702	8640,0	Договір купівлі-продажу, видаткова накладна
2.	Відображено ПДВ	702	641	1440,0	Податкова накладна
3	Врахована раніше одержана від покупця предоплата	68	361	4320,00	Рахунок – фактура, Банківська виписка
4	Остаточо оплачено покупцем за товар	311	361	4320,00	Платіжне доручення Банківська виписка

Заборгованість не пов'язана із продажем продукції або виконанням робіт чи послуг обліковується на синтетичному рахунку 37, типові види заборгованості та відкриті до них субрахунки відображено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Розрахунки з різними дебіторами та відповідні їм облікові рахунки

Види заборгованості різних дебіторів	Рахунок, що відповідає виду заборгованості
1. При сплаті постачальнику або підряднику авансом кошти за матеріали, роботи, послуго	371 «Розрахунки за виданими авансами»
2. При видачі підзвітній особі, працівнику підприємства кошти на поїздку у відрядження, придбання товарно-матеріальних цінностей	372 «Розрахунки з підзвітними особами»
3. При нарахуванні дивідендів, відсотків, роялті та тлі., що підлягають отриманню від інших підприємств	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»
4. При пред'явленні постачальникам, підрядникам, покупцям претензій та визначені сум штрафів, пені, неустойки	374 «Розрахунки за претензіями»
5. При встановленні розміру відшкодувань винною особою витрат іа псування та нестачу товарно-матеріальних цінностей, а також нестачу грошових коштів підприємства	375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків»
6. Інші види розрахунків за дебіторською заборгованістю, що не відносяться до перерахованих вище	377 «Розрахунки з іншими дебіторами»

Як у попередньому випадку аналітичний облік відображається у розрізі кожного дебітора у залежності її видів та термінів виникнення чи погашення, за дебетом рахунку відображають зростання заборгованості, а по кредиту її зменшення.

Доцільно вказати, що при несплаті протягом тривалого часу заборгованості і відсутності перспектив її погашення на підприємстві у бухгалтерському обліку утворюється резерв сумнівних боргів. Для їх облку у плані рахунків визначено рахунок №38, і хоча рахунок відображено у третьому класі він відноситься до пасивних рахунків.

Розмір суми сумнівного боргу розраховують шляхом множення сумарної вартості наявної дебіторської заборгованості на звітну дату на

коефіцієнт сумнівності, який самостійно визначається підприємством наступним чином:

- 1) поділ заборгованості за термінами несплати;
- 2) визначення питомої ваги безнадійної суми заборгованості у чистому доході підприємства;
- 3) розрахунок середньої питомої ваги списаної заборгованості за попередні три роки.

На синтетичному рахунку 38 відображається облік резервів за сумнівною заборгованістю, яка має ризик неоплати. Порядок віднесення та оцінки заборгованості до резерву сумнівних боргів зазначено у П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість».

По кредиту рахунку відображаються суми за утвореними сумнівними боргами, які кореспондують із відповідними обліковими рахунками витрат. По дебетому відображається її списання із відображення кореспонденції за рахунками дебіторської заборгованості, із одночасним відображенням зменшення резерву сумнівних боргів по дохідних рахунках, табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Бухгалтерські записи по рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів»

За дебетом з кредитом рахунків:	За кредитом з дебетом рахунків:
36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	84 «Інші операційні витрати»
71 «Інший операційний дохід»	93 «Витрати на збут»
	94 «Інші витрати операційної діяльності»

Аналітичний облік резерву сумнівних боргів відображається по кожному окремому боржнику за термінами виникнення та непогашення заборгованості. Порядок формування сумнівних боргів, а також їх списання наведено у табл. 2.5.

Бухгалтерські проведення за рахунком 38 «Резерв сумнівної заборгованості»

№ з/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Створено резерв сумнівних боргів	944 «Сумнівні та безнадійні борги»	38 «Резерв сумнівних боргів»
2	Списана дебіторська заборгованість покупців, що визнана безнадійною	38 «Резерв сумнівних боргів»	36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»
	Одночасно сума списаної дебіторської заборгованості відображається на позабалансовому рахунку 071 «Списана дебіторська заборгованість»		
3	Внаслідок зміни у фінансовому стані покупця відновлюється сума його заборгованості, раніше визнана безнадійною	36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»	716 «Відшкодування раніше списаних активів»
	Одночасно сума відновленої дебіторської заборгованості списується з позабалансового рахунку 071 «Списана дебіторська заборгованість»		
4	Надійшло від покупця у рахунок погашення його заборгованості	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»
5	Списана безнадійна дебіторська заборгованість за виданими авансами	944 «Сумнівні та безнадійні борги»	371 «Розрахунки за виданими авансами»
	Одночасно сума списаної дебіторської заборгованості відображається на позабалансовому рахунку 071 «Списана дебіторська заборгованість»		

У разі надходження коштів після проведеного списання сумнівної заборгованості така сума відшкодування відноситься до інших операційних доходів. При наявності таких надходжень у бухгалтерському обліку здійснюються наступні бухгалтерські проведення:

1. Поступили кошти від безнадійного боржника

Дт 311 «Поточні рахунки в національній валюті»

Кт 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»

2. Списано заборгованість із позабалансового рахунку

Кт 071 «Списана безнадійна заборгованість»

3. Суму відшкодування зараховано до доходів звітного періоду

Дт 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»

Кт 719 «Інші доходи від операційної діяльності»

У разі таких бухгалтерських операцій нахдодження від покупця або замовника по якому обліковувався безнадійний борг у балансу та звіті про фінансовий результат не відображається, як чиста реалізаційна вартість.

2.2. Особливості обліку операцій за зобов'язаннями

Джерелами інформації для відображення у бухгалтерському обліку операцій пов'язаних із отримання товарів, робіт чи послуг є первинні документи щодо постачання, зокрема угоди на їх придбання. Підставою для виникнення зобов'язань за виконані роботи чи надані послуги є акт приймання виконаних робіт типової форми.

У разі придбання матеріальних цінностей, їх одержують, через представника підприємства на підставі довіреності. Питання надання довіреності на отримання ТМЦ регулюється «Інструкцією про порядок реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання цінностей», яка затверджена Наказом Міністерства Фінансів від 16.05.1996 № 99. Бланки довіреностей є документами суворої звітності [63].

Довіреність підписується посадовими особами підприємства.

Особа, яка отримала цінності зобов'язана вжити заходи щодо їх передачі на склад для подальшого оприбуткування у складському обліку.

При встановленні недостачі або браку товар приймається за умови складання рекламацийного акту де відображаються необхідні реквізити ,які ідентифікують особу, що здала товар, місце та дату складання акту, номер угоди та накладної, зазначення назви постачальника та товару та інших даних які піддержують недостачу або дефект товарно-матеріальних цінностей.

На підставі документів про придбання цінностей чи послуг бухгалтерією здійснюється їх оплата шляхом складання платіжного документу: платіжного доручення, чеку, касового ордеру тощо.

Порядок документального оформлення операцій та вимоги до документів визначені у Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність України» від 16.07.1999 № 996-XIV [27].

Дані відображені у бухгалтерському обліку групуються за об'єктами, тобто видами цінностей та у розрізі постачальників. Подальше відображення згрупованих даних у бухгалтерському обліку відображається на синтетичному рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» із деталізацією по субрахунках.

В ході групування даних по розрахунках із постачальниками доцільно розглянути наступні його етапи:

- 1) первинний облік – документальне відображення господарської операції;
- 2) поточний облік – відображення операції на аналітичних та синтетичних рахунках;
- 3) зведений облік – перенесення даних із синтетичних рахунків до фінансової та статистичної звітності.

Слід відзначити, що синтетичні та аналітичні рахунки відносяться до одного виду, тобто, у разі здійснення запису по дебету чи кредиту аналітичного рахунку, то на синтетичному рахунку запис буде аналогічним. Різниця записів полягає, що на рахунках синтетичного обліку сума відображається узагальнено, а на аналітичних рахунках у розрі сум від постачальників.

Суми оборотів та сальдова сума за аналітичними рахунками відповідає оборотам та залишкам синтетичних рахунків, у разі наявності помилок при відображенні операцій у аналітичному обліку суми сальдо по синтетичних рахунках не зійдуться.

Відповідно до плану рахунків для обліку розрахунків призначено

пасивний рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», порядок відображення операцій у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Схема рахунка 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»

Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	
Дт	Кт
Оплата рахунків постачальників і підрядчиків за поставлені матеріальні цінності і послуги. Залік виданих авансів і попередніх оплат.	Сальдо – залишок заборгованості постачальникам на початок періоду. Акцент рахунків постачальників і підрядчиків за поставлені матеріальні цінності, виконані роботи, послуги; видача векселів; акцент витрат; відображення комерційного кредиту. Сальдо – залишок заборгованості постачальникам і підрядчикам на кінець періоду

Як видно із наведеного на зазначеному рахунку відображаються бухгалтерські операції із одержання цінностей або послуг. Акцептовані документи, тобто підтвержені, по таких операціях підлягають оплаті.

Дані синтетичних і аналітичних рахунків відображають у відповідних оборотних відомостях у розрізі рахунків. Суми оборотів за кредитом рахунку залежать також від відповідності термінів надходження матеріальних цінностей і розрахункових документів, порядок відображення у бухгалтерії акцептованих, але неузгоджених сум та документів наведено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Відображення заборгованості постачальникам

Матеріальні цінності	Платіжні документи	Запису в обліку
Перехід права власності на матеріальні цінності відбувся		
Надійшли	Надійшли	Сума в межах акцепту: Дт рах. 27; Кт рах. 63
Надійшли	Не надійшли	Сума фактично надійшли матеріалів за цінами, встановленим у договорі: Дт рах. 27 посада., Кт рах. 63
Не надійшли	Надійшли	Сума, зазначена в рахунку постачальника: Дт рах. 27 матеріали в шляху, Кт рах. 63
Перехід права власності на матеріальні цінності не відбувся		
Надійшли	Надійшли	Сума, згідно договору Дт рах. 022
Надійшли	Не надійшли	Сума, згідно договору Дт рах. 022
Не надійшли	Надійшли	Не відбивається

Дані аналітичного обліку розрахунків у порядку здійснення планових платежів відображаються у оборотній відомості форми № 5 із якої сальдо по оборотам у кінці звітного місяця переносять до журналу-ордеру №6 по відповідних рахунках кореспонденції.

Розрахунки із постачальниками за товар або послуги здійснюють у готівковій або безготівковій формі на підставі первинних документів.

Отже, з огляду на вищевикладене, можна сказати, що підприємство в ході здійснення комерційної діяльності має господарські відносини із іншими суб'єктами від яких надходять товари або послуги у наслідок чого може утворюватись кредиторська заборгованість.

2.3. Інвентаризація заборгованості та зобов'язань, а також їх відображення у фінансовій звітності

З метою відображення достовірних даних перед складанням річної фінансової звітності відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємство зобов'язано проводити щорічну інвентаризацію свої активів та пасивів. В ході проведення якої аналізуються та виявляються відхилення наявних документів від облікованих залишків заборгованостей, аналізуються часові рамки виникнення суми за розрахунками.

Після завершення інвентаризації розрахунків, складається довідка про наявність дебіторської або кредиторської заборгованості по термінах її виникнення, у тому числі простроченої дебіторської заборгованості із вказанням дебіторів, сум заборгованості і підстави її виникнення.

Специфіка інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості визначена тим, що вона проводиться лише із застосуванням методів документального контролю, зокрема:

- 1) метод перевірки одного документу: формальна або арифметична;
- 2) перевірка споріднених документів: зустрічна перевірка;

3) перевірка документів щодо руху однорідної групи цінностей: проведення кількісно-сумового обліку.

Значна увага надається перевірці термінів виникнення та погашення поточної або простроченої заборгованості.

Враховуючи те, що поточна дебіторська заборгованість відноситься до активів та відображається у балансі за чистою реалізаційною вартістю на вимогу П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» тому для визначення її реалізаційної вартості на дату складання балансу розраховується сума резерву сумнівних боргів. При проведенні такого розрахунку доцільно визначити статус заборгованості сумнівна, безнадійна чи поточна.

При встановленні безнадійності дебіторської заборгованої її сума списується із рахунків 36, 37, а сумнівна та поточна обліковується, як дебіторська.

Отже, інвентаризація дебіторської заборгованості сприяє відображенню достовірних даних фінансової звітності. Недотримання вимог визначених у нормативних актах щодо обліку дебіторської заборгованості можуть містити негативні наслідки, зокрема невизнання контролюючим органом списання або визнання безнадійності заборгованості, що у подальшому може призвести до застосування штрафних санкції при визначенні доходу та недостовірності балансу.

Доцільно відзначити, що бухгалтерський облік по синтетичних та аналітичних рахунках є компактним і аналітично змістовним. Ведення бухгалтерського обліку на рахунках поряд відповідними відомостями та журналами дає змогу охопити всі операції які проводились у звітному місяці ,кварталі або році. Також ,він детально надає інформацію стосовно підстав та термінів виникнення заборгованостей.

З урахуванням того, що вимоги та порядок складання фінансової звітності детально визначено у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та відповідних положеннях (стандартах) обліку, відображення даних про наявну дебіторської заборгованості у фінансовій

звітності підприємства по рахунках бухгалтерського обліку за прийнятою методикою наведено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

**Відображення інформації про дебіторську заборгованість у Балансі за
Планом рахунків**

Баланс	Рахунки (субрахунки)		
Стаття	Рядок	Код рахунка	Назва субрахунки
1	2	3	4
I. Необоротні активи Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	181	Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду
		182	Довгострокові векселі отримані
		183	Інша дебіторська заборгованість
II. Оборотні активи Векселі отримно	1105	341	Короткострокові векселі, одержані в національній валюті
	додаткова стаття	342	Короткострокові векселі, одержані в іноземній валюті
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна = вартість первісна вартість - резерв сумнівних боргів	1125	361	Розрахунки з вітчизняними покупцями
		362	Розрахунки з іноземними покупцями
		363	Розрахунки з учасниками ПФГ
		38	Резерв сумнівних боргів
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
з бюджетом за виданими авансами	1135	641	Розрахунки за податками
		642	Розрахунки за обов'язковими платежами
із нарахованих доходів із внутрішніх розрахунків Інша поточна дебіторська заборгованість	1130	371	Розрахунки за виданими авансами
	1155	373	Розрахунки за нарахованими доходами
		682	Внутрішні розрахунки
		683	Внутрішньогосподарські розрахунки
		372	Розрахунки з підзвітними особами
		374	Розрахунки за претензіями
		375	Розрахунки з відшкодування завданих збитків
		376	Розрахунки за позичками членам кредитних спілок
		377	Розрахунки з іншими дебіторами
	1136 Додатков а стаття	65	Розрахунки за страхуванням

Поряд із цим доцільно зауважити, що підприємства, які здійснюють облік за міжнародними стандартами у балансі інформацію про дебіторську заборгованість не зазначають, проте зобов'язані вказувати наявність та суму резерву сумнівних боргів.

Важливим фактором є те, що у сучасних умовах ведення бізнесу існує питання ефективного управління діяльністю та раціонального використання

ресурсів. Дебіторська заборгованість є частиною оборотного капіталу підприємства і її зростання характеризує вилучення обігових коштів яке у подальшому негативно впливає на фінансовий стан підприємства. Управління дебіторською заборгованістю, як і іншими ресурсами актуальною для керівництва, яка потребує безперервного контролю та прийняття рішень.

Загально прийняті принципи щодо системи управління заборгованістю підприємства та її етапи відображено на рис. 2.1.

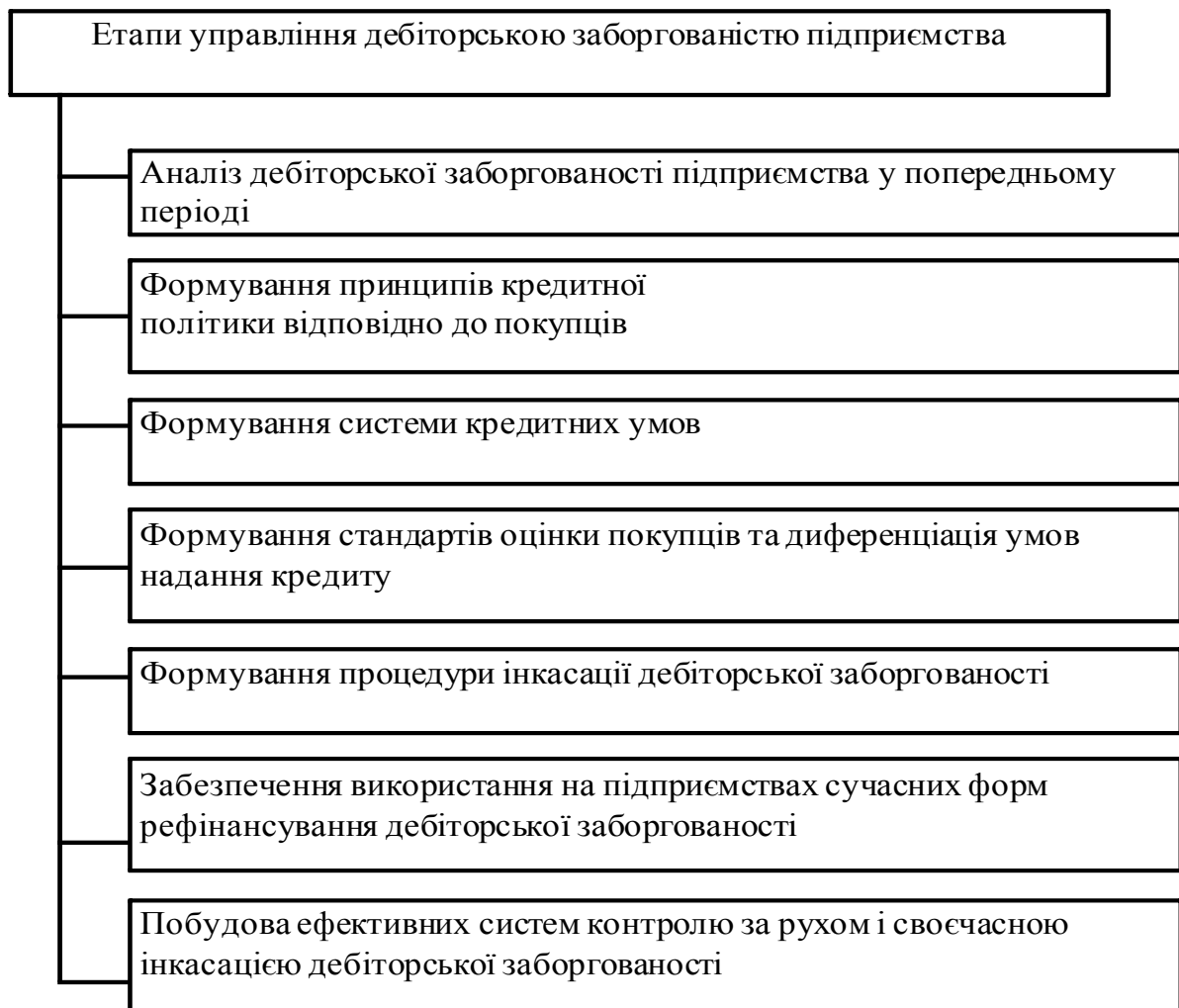

Рис. 2.1. Етапи управління дебіторською заборгованістю підприємства

Детальні зміни щодо наявної дебіторської заборгованості зазначаються у Звіті про рух грошових коштів складеного за даними бухгалтерського та аналітичного обліку. Тому управління дебіторською заборгованістю є

складовою системи здійснення управління обіговими активами, що направлена на розширення обсягу реалізації та оптимізації загального розміру заборгованості та своєчасної її оплати.

Проведення ефективної політики щодо управління заборгованістю призводить до збільшення прибутковості, стабільності фінансового стану та зростання довіри до підприємства, як надійного бізнес партнера.

РОЗДІЛ 3

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА АУДИТ ДЕБІТОРСЬКОЇ Й КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

3.1. Теоретичні засади проведення аналізу розрахунків

В ході здійснення підприємством діяльності, у нього виникає потреба щодо здійснення розрахунків із контрагентами, бюджетом контролюючими органами. За реалізовану продукцію підприємство може не отримати розрахунок протягом операційного дня або навіть більшого періоду часу, тобто від здійснення операції поставки до надходження коштів у підприємства виникає заборгованість яка відображається як дебіторська.

Здійснення контролю за дотриманням платіжної дисципліни та проведення аналізу заборгованості є актуальним для будь якого суб'єкта господарювання, тому метою проведення аналізу заборгованості є оцінка її рівня та структури вартості дебіторської та кредиторської заборгованості, визначення її статусу у частині можливості погашення.

Аналіз заборгованості у звітних періодах проводиться у розрізі:

- заборгованості по якій є впевненість у її погашенні;
- сумнівної заборгованості;
- заборгованість, щодо якої закінчився строк позовної давності або її визнано безнадійною [59].

При проведенні аналізу використовують наступні методи: порівняння; коефіцієнтів; відсоткових відношень; середніх величин; групування; фінансових розрахунків.

Джерелами для здійснення аналітичної роботи є фінансова звітність підприємства, дані первинного та синтетичного обліку, інвентаризації тощо.

При проведенні аналізу заборгованості, перш за все необхідно визначити її якісні характеристики, зокрема оборотність.

Аналіз оборотності проводиться за наступними показниками:

- тривалість періоду погашення, тобто періоду перебування коштів у статисі дебіторській заборгованості;
- коефіцієнт оборотності, який визначає швидкість обороту дебіторської заборгованості.

Період погашення дебіторської заборгованості характеризується середню кількість днів, необхідних для її повернення, та розраховується на підставі формули:

$$T_{об.дт.} = \frac{C_{з.дт.зб.} * Д}{В} \quad (3.1)$$

де $T_{об.дт.}$ – тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості; $C_{з.дт.зб.}$ – середній залишок дебіторської заборгованості; $Д$ – кількість днів у періоді, за який проводиться аналіз; $В$ – виручка від реалізації.

Коефіцієнт оборотності ($K_{об.дт.}$) відображає, кількість разів утворення та погашення заборгованості за окремо взятий період. Цей коефіцієнт показує ефективність контролю за утворення заборгованості з боку керівництва підприємства та бухгалтерії. Він розраховується за формулою:

$$K_{об.дт.} = \frac{В}{C_{з.деб.заб}} \quad (3.2)$$

В ході проведення аналізу доцільно розраховувати показник відношення середнього розміру заборгованості до реалізації продукції, тобто при аналізі дебіторської заборгованості доцільно враховувати її рівень і рівень прибутку від реалізації продукції.

Аналіз розрахунків по заборгованості наявної у покупців продукції

здійснюють з погляду товарного і споживчого кредиту [60, с.222].

На першому етапі проводять характеристику рівня заборгованості підприємства у динаміці до попередніх періодів. Оцінка проводиться на основі коефіцієнта відволікання оборотного капіталу та розраховується за формулою:

$$KOK_{\text{дз}} = \frac{ДЗ}{O_{\text{бк}}} \quad (3.3)$$

де $KOK_{\text{дз}}$ – коефіцієнт відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість; $ДЗ$ – загальна сума дебіторської заборгованості підприємства (чи сума заборгованості окремо по товарному і споживчому кредиту); $O_{\text{бк}}$ – загальна сума оборотного капіталу підприємства.

Наступним етапом є розрахунок середнього періоду інкасації заборгованості та кількість її оборотів за аналізований період.

Середній період інкасації відображає тривалість операційного циклу виробництва та реалізації продукції підприємства, розрахунок проводять за формулою:

$$ПІ_{\text{дз}} = \frac{\overline{ДЗ}}{O_{\text{о}}} \quad (3.4)$$

де $ПІ_{\text{дз}}$ – середній період інкасації дебіторської заборгованості підприємства; $\overline{ДЗ}$ – середній залишок дебіторської заборгованості підприємства (у цілому чи окремих се видів) у розглянутому періоді; $O_{\text{о}}$ – сума одноденного обороту по реалізації продукції в розглянутому періоді.

Кількість оборотів дебіторської заборгованості вказує на швидкість оборнення капіталу протягом аналізованого періоду, розрахунок проводять наступним чином:

$$KO_{\text{дз}} = \frac{OP}{\overline{ДЗ}} \quad (3.5)$$

де $KO_{\text{дз}}$ – кількість оборотів дебіторської заборгованості підприємства в розглянутому періоді; OP – загальна сума обороту по реалізації продукції в розглянутому періоді; $\overline{ДЗ}$ – середній залишок дебіторської заборгованості підприємства (у цілому чи окремих її видах) у розглянутому періоді.

Ще одним напрямком аналізу є вивчення простроченої дебіторської заборгованості, зокрема сумнівної та безнадійної. Коефіцієнт прострочення дебіторської заборгованості розраховують за формулою:

$$KP_{\text{дз}} = \frac{ДЗ_{\text{нр}}}{ДЗ} \quad (3.6)$$

де $KP_{\text{дз}}$ – коефіцієнт прострочення дебіторської заборгованості; $ДЗ_{\text{нр}}$ – сума дебіторської заборгованості, неоплаченої в передбачений термін; $ДЗ$ – загальна сума дебіторської заборгованості підприємства.

Середній термін сумнівної чи безнадійної заборгованості визначається формулою:

$$BP_{\text{дз}} = \frac{\overline{ДЗ_{\text{нр}}}}{O_o} \quad (3.7)$$

де: $BP_{\text{дз}}$ – середній “вік” простроченої (сумнівної, безнадійної) дебіторської заборгованості; $\overline{ДЗ_{\text{нр}}}$ – середній залишок дебіторської заборгованості, неоплаченої в термін (сумнівної, безнадійної), у розглянутому періоді; O_o – сума одноденного обороту по реалізації в розглянутому періоді.

Економічний ефект, який одержується від відволікання оборотною капіталу розраховують наступним чином:

$$E_{\text{Дз}} = П_{\text{Дз}} - ПВ_{\text{Дз}} - ФУ_{\text{Дз}} \quad (3.8)$$

де $E_{\text{Дз}}$ – сума ефекту отриманого від відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість по розрахунках з покупцями; $П_{\text{Дз}}$ – додатковий прибуток підприємства, отриманий від збільшення обсягу реалізації продукції за рахунок надання кредиту; $ПВ_{\text{Дз}}$ – поточні витрати підприємства, пов'язані з організацією кредитування покупців і інкасацією боргу; $ФУ_{\text{Дз}}$ – сума прямих фінансових утрат від неповернення боргу покупцями.

Прямо пов'язаний коефіцієнт ефективності відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість, розраховують у вигляді:

$$KE_{\text{Дз}} = \frac{E_{\text{Дз}}}{ДЗ_{\text{рп}}} \quad (3.9)$$

де $KE_{\text{Дз}}$ – коефіцієнт ефективності відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість по розрахунках з покупцями; $E_{\text{Дз}}$ – сума ефекту, отриманого від відволікання оборотного капіталу в дебіторську заборгованість по розрахунках з покупцями у визначеному періоді; $ДЗ_{\text{рп}}$ – середній залишок дебіторської заборгованості по розрахунках з покупцями в розглянутому періоді.

Визначення суми оборотного капіталу, який перетворюється у заборгованість по кредиту визначають за допомогою коефіцієнта співвідношення собівартості і ціни реалізованої в кредит продукції, розрахунок вилученої суми оборотного капіталу, здійснюється по наступній формулі:

$$O_{\text{б}}K_{\text{Дз}} = \frac{OP_{\text{к}} * K_{\text{с/ц}} * (\overline{ППК} + \overline{ПР})}{360} \quad (3.10)$$

де $O_{\text{б}}K_{\text{Дз}}$ – необхідна сума оборотного капіталу, що спрямовується в дебіторську заборгованість; $OP_{\text{к}}$ – планований обсяг реалізації продукції в кредит; $K_{\text{с/ц}}$ – коефіцієнт співвідношення собівартості і ціни продукції, виражений десятковим дробом; $\overline{ППК}$ – середній період надання кредиту покупцям, у днях; $\overline{ПР}$ – середній період прострочення платежів по наданому кредиті, у днях.

Враховуючи наведені коефіцієнти, доцільно зауважити, що у разі у підприємства відсутні фінансові можливості спрямувати обігові кошти у

заборгованість, то необхідно вживати заходи щодо її недопущення так, як це може стати причиною нехватки обігового капіталу, а у подальшому фінансових труднощів та навіть банкрутству.

3.2. Мета та завдання аудиту зобов'язань і дебіторської заборгованості

Враховуючи кон'юнктуру ринку у активах та пасивах підприємства, із об'єктивних причин відображаються позикові та заборговані за продукцію або послуги кошти у вигляді дебіторської і кредиторської заборгованості, структура якої вивчається в ході аудиту підприємства.

Визнання зобов'язання можливе за умови його достовірної оцінки так, як їх величина має безпосередній вплив на зміну економічного стану підприємства в залежності від того чи будуть вони сплачені чи списані, як безнадійні.

Дебіторська заборгованість вважається визнається активом у разі, коли аналізом за терміном її виникнення визначено, вона буде погашена протягом звітного періоду, а також за умови її достовірної оцінки дати балансу.

Виходячи з наведеного, метою аудиту кредиторської та дебіторської заборгованості є перевірка первинних документів щодо їх формування, достовірності та своєчасності зазначення про неї у бухгалтерській інформації, відомостях та облікових регістрах, відповідності їх визначення нормативно-правовим документам.

Основним завданням аудиту кредиторської та дебіторської заборгованості є перевірка підстав її утворення та вжитих заходів щодо погашення, достовірності обліку проведених розрахунків.

Інформаційні джерела для проведення аудиту кредиторської і дебіторської заборгованості наведено у рис. 3.2.

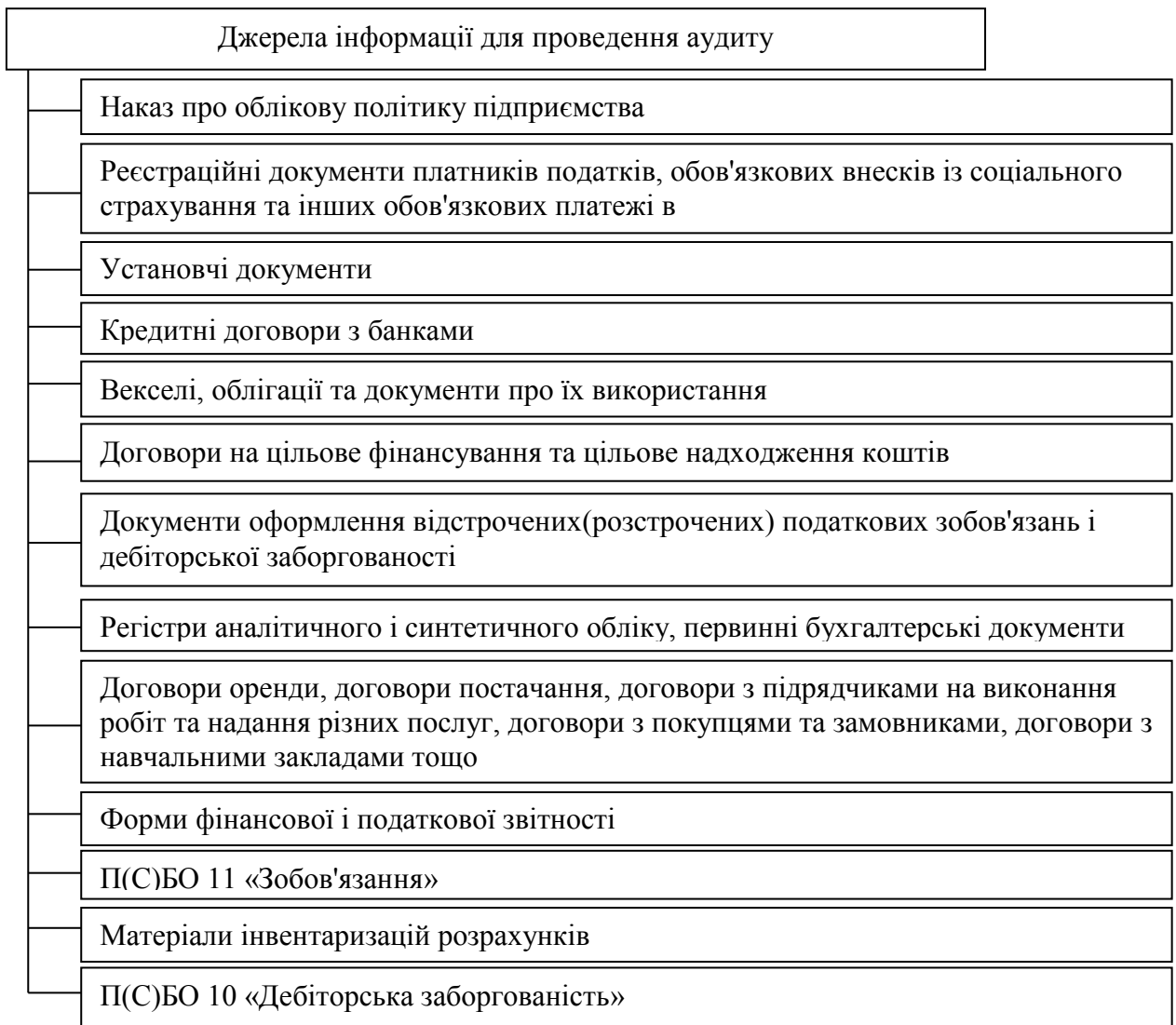

Рис. 3.2. Інформаційні джерела проведення аудиту кредиторської і дебіторської заборгованості

Одночасно із вивченням наведених вище джерел, та деталізуючи їх дані необхідно звернути увагу на вивчення договорів товарного постачання, акти звірки по проведених розрахунках між постачальниками та покупцями, акти щодо зарахування зустрічних вимог, акти інвентаризації розрахунків, платіжні відомості та доручення та інші облікові регістри: відомості, журнали-ордери, дані головної книги та інші первинні документи по розрахунках, дані претензійно-позовної роботи щодо відшкодування збитків та стягнення заборгованості.

Здійснення аудиту довгострокових зобов'язань із підстав виникнення довготермінових банківських кредитів та банків, інших фінансових зобов'язань, розстрочених або відстрочених податкових зобов'язань, у тому числі за судовими позовами тощо.

До аудиту поточних зобов'язань доцільно відносити: короткотермінові банківські кредити, поточну заборгованість по довготермінових зобов'язаннях, кредиторську заборгованість за продукцію; поточну заборгованість за одержаними авансами, поточну заборгованість із розрахунків з бюджетами та фондами, заборгованість за розрахунками з оплати праці, за іншими поточними зобов'язаннями. Поточні зобов'язання зазначаються у балансі за сумою погашення.

З метою якісного виконання визначених завдань аудиту складається відповідна програма його проведення у якій відображаються необхідні аудиторські процедури із визначенням показників, відповідальних виконавців та виконавців та термінів виконання поставлених завдань.

В ході перевірки аудитор зобов'язаний достеменно та об'єктивно розглянути питання дебіторської заборгованості так, як вона є евилученими обіговими засобами підприємства. Зокрема аудитору необхідно звірити дані активу балансу із бухгалтерськими рахунками 18, 36, 37, 38, 63 та перевірити їх відповідність записам у журналі-ордері та відомості на звітну дату. Лише з урахуванням звірених даних аудитор розглядає угоди на постачання товарів та проведені розрахунків, у тому числі здійснення за них предоплати. Також провється звірка даних щодо термінів виникнення заборгованості та вивчення питання щодо наявності операційної заборгованості із термінами давності по яких минув.

Після проведення перевірки в середині підприємства аудитор може направити відповідний запит до контрагента про проведення взаємозвірки щодо розрахунків між ними.

По заборгованості щодо якої минув термін позовної давності визначений законодавством аудиторю необхідно причини її нестягнення та утворення, а також встановити осіб причетних до цього.

Перевірка заборгованості проводиться у розрізі кожного контрагента і дат її утворення. Заборгованість по якій минув термін для ведення претензійно-позовної роботи відноситься до витрат та підлягає списанню.

Доречним є розгляд ліквідності дебіторської заборгованості, який проводиться завдяки вивчення претензійних сум, які визначається за наслідками інвентаризації. В ході її перевірки, необхідно врахувати терміни її винекнення, та чи не підлягає вона списанню, як безнадійна.

При вивченні доцільності ведення претензійно-позовної роботи необхідно пересвідчитись, що на підприємстві проводиться облік предявлених претензій та є контроль за своєчасністю підготовки та скерування необхідних позовних заяв до установ суду зметою її подальшого стягнення. Фактичною підставою для звернення до судових інстанцій є визначений у договорах поставки розділ щодо відповідальності сторін у разі невиконання договірною зобов'язання. За наслідками перевірки складається аналітична відомість щодо наявних або відсутніх претензій по стягненню заборгованості.

Як вже зазначалось насамперед аудиторю необхідно встановити достовірність наданої йому інформації щодо заборгованості за її видами та термінами, використовуючи метод «прямого підтвердження», тобто огляду контрактів та угод. При цьому оцінюються умови винекнення заборгованості із точки зору її достовірності і повноти відображення.

За значені дані вивчаються на підставі бухгалтерської звітності за допомогою якої можна провести аналіз необхідних показників, які зможуть охарактеризувати стан заборгованості на підприємстві, зокрема: частка сумнівної заборгованості, оборот заборгованості, частка безнадійної заборгованості, формування резерву сумнівних боргів тощо. Крім даних

відображених у балансі підприємства інформації про наявну заборгованість відображається і у примітках до річної фінансової звітності.

Розмір фонду резерву сумнівних боргів є умовним, і визначається аудитором на підставі аналізу платоспроможності боржника та розраховується як сума добутків наявної дебіторської заборгованості за товари та коефіцієнта сумнівності, який має тенденцію до зростання із зростанням термінів непогашення заборгованості. Сума віднесена до резерву сумнівних боргів зазначається у звіті про фінансові результати як інші операційні витрати та підлягає списанню. Раніше списана заборгованість при її надходженні на рахунок відображається як операційний дохід.

В ході вивчення аудитором угод на постачання та розрахунків за продукцію досліджується питання щодо надійності покупців та продавців у частині необхідності здійснення попередньої оплати або післяоплати, визначається оптимальний спосіб розрахунку.

Отже, з огляду на наведене, для проведення аудиту заборгованості необхідно визначити інформаційну базу аудиту, визначити структуру заборгованості та визначити її умнівність чи безнадійність із врахуванням термінів давності.

За аудиторським висновком та враховуючи принципи бухгалтерського обліку суб'єктом господарювання наприкінці року необхідно розрахувати вартість активу у вигляді безнадійних боргів та відповідно при складанні фінансової звітності відобразити резерв для погашення такої заборгованості за рахунок майбутніх витрат підприємства

РОЗДІЛ 4

АНАЛІЗ РОЗРАХУНКІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ТЗОВ «ТЕРНОФАРМ»

4.1. Аналіз стану дебіторської заборгованості

За умов нестабільності ринку та при значній конкуренції наявності товарів, як вітчизняного так і іноземного виробництва у підприємства є декілька можливостей вести свій бізнес. Зокрема здійснювати самостійну реалізацію виготовленого продукту або використовувати систему торгових представників надаючи продукцію під реалізацію, а також значним фактором є проведення реалізації продукту за умови післяоплати за поставлений товар. У наслідок таких процесів може утворюватись дебіторська заборгованість, яка фактично є частиною обігового капіталу підприємства.

Платіжно-розрахункова дисципліна підприємства аналізується з погляду утворення даних про дебіторську заборгованість, яка здійснює безпосередній вплив на його фінансову стійкість.

Недотримання покупцями договірних зобов'язань щодо розрахунків за поставлений продукт або невжиття заходів впливу спрямованих на стягнення боргових зобов'язань впливає на рівень дебіторської заборгованості, а у подальшому і на весь фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Необгрунтовано велика дебіторська заборгованість може призвести до виникнення фінансових труднощів у частині наявності браку обігових коштів для здійснення власної господарської діяльності. Тому, на нашу думку, доцільно проводити її регулярний аналіз із виявлення причин несплати та її структури, що б у подальшому вказана заборгованість не покривалась за рахунок діяльності підприємства, у разі прострочення термінів сплати платежів.

Аналіз розрахунків з дебіторами для зовнішніх користувачів інформації проводять на підставі даних бухгалтерського балансу, прот вказаний аналіз

може бути корисним та цікавим і для внутрішніх користувачів. Він здійснюється із метою виявлення відхилень від поточного рівня заборгованості та її динаміки, визначення обсягів невиправданої заборгованості, а також підстав для її зростання.

Аналіз складу та руху заборгованості розпочинають із визначення рівня її динаміки та розмірі у розрізі статей балансу.

В ході проведення розрахунків визначають склад дебіторської заборгованості із перевіркою термінів давності та які заходи вжито для усунення зазначених недоліків. Із цією метою складають аналітичну таблицю у якій відображається абсолютне та відносне відхилення заборгованості за аналізований період, табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Склад і рух дебіторської заборгованості за 2017-2018 рр.

Склад дебіторської заборгованості	Роки		Абсолютне відхилення (+, -)	Відносне відхилення (%)
	2017	2018		
Розрахунки з дебіторами, всього	2528,8	6072,5	3543,7	240,1
У тому числі: за товари, роботи, послуги	901 ,0	3201,3	2300,3	355,0
- за векселями одержаними	-	-	-	-
- з бюджетом	655,9	1221,1	565,2	186,0
- за виданими авансами	-	-	-	-
- з нарахованих доходів	-	-	-	-
- із внутрішніх розрахунків	26,9	31,2	4,3	115,9
- інша поточна заборгованість	945,0	1618,9	673,9	171,3

Із наведених у таблиці розрахунків видно, що сума дебіторської заборгованості за період, що аналізується, а саме: 2017-2018 роки, зросла на

3543,7тис.грн., і значна частина такої заборгованості виникла у налідок збільшення заборгованості за реалізовані товари сумі 2300,3 тис.грн. такий стан справ є негативним фактором, так, як фактично підприємством недоотримано обігових коштів у ці ж сумі. У розрахунковій таблиці також відзначено ріст заборгованості фактично по всіх можливих статтях дебіторської заборгованості. Наслідком такого фактору є виникнення фінансових труднощів.

З метою проведення аналізу для внутрішніх користувачів застосовують інформаційні дані аналітичного обліку із проведення розрахунків, по рахунках визначених у Плані рахунків бухгалтерського обліку. З цією метою складається аналітична таблиця щодо вивчення структури дебіторської заборгованості, табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Структура дебіторської заборгованості

Розрахунки з дебіторами	Роки		Питома вага (%)		Відхилення за питомою вагою (%)
	2017	2018	2017	2018	
Розрахунки з дебіторами, всього	2528,8	6072,5	100	100	-
У тому числі: за товари, роботи, послуги	901,0	3201,3	35,6	52,7	17,1
- за вексями одержаними	-	-	-	-	-
- з бюджетом	655,9	1221,1	25,9	20,1	-5,8
- за виданими авансами	-	-	-	-	-
- з нарахованих доходів	-	-	-	-	-
- із внутрішніх розрахунків	26,9	31,2	1,0	0,5	-0,5
- інша поточна заборгованість	945,0	1618,9	37,3	26,6	-10,7

Наведені дані щодо структури заборгованості відображає, що значну питому вагу у зведеній сумі заборгованості займають наступні види заборгованості: «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» і «Інша поточна заборгованість». Протягом 2017-2018 років вказаних видах заборгованості відбулись негативні зміни. Як видно із таблиці питома вага заборгованості за товари визначена у 2017 році в розмірі 35,6%, а у 2018 році – 52,7 відсотка. За вказаний період її питома вага зростає на 17,1 відсотка. Сума заборгованості із внутрішніх розрахунків у 2017 році становила 1,0%, у 2018 році – 0,5 відсотка, що є незначним фактором.

Проте, слід відзначити, що не дивлячись на негативний фактор зростання заборгованості за продукцію, інші види заборгованості мають позитивну тенденцію до зниження. Так інша поточна заборгованість зменшилась на 10,7 %, а із розрахунками з бюджетом на 5,8 відсотка. Проте, зниження заборгованості із бюджетом свідчить про недостатність обігових коштів на підприємстві, і зарахування бюджетної переоплати у сплату поточних задекларованих платежів.

Підсумовуючи наведене, із аналітичних таблиць видно, що у 2017-2018 роках суми дебіторської заборгованості мають тенденцію до зростання. Аналітичні показники показують на зниження розрахункової дисципліни. Зростання вартості активів за рахунок дебіторської заборгованості, яка спричинена неплатоспроможністю контрагентів, показує відсутність на підприємстві контролю за кредитною політикою та термінів розрахунків за поставлений продукт.

Рух дебіторської та кредиторської заборгованості за аналізований період характеризують за даними отриманими в ході проведення горизонтального та вертикального аналізу. Заборгованість у балансі показується за вартістю, за яку вона може бути перепродана іншій організації для подальшого її стягнення.

Наступним етапом проведення аналізу є визначення її структури за термінами утворення і проводиться наступним чином:

- Заборгованість, яка виникла до місяця часу;
- заборгованість, яка виникла від місяця до трьох місяців;
- заборгованість, яка виникла від трьох до шести місяців;
- заборгованість, яка виникла від шести до одного року;
- заборгованість, яка виникла понад рік.

Постійне складання аналітичних таблиць із відображення такої інформації допомагає проводити аналіз заборгованості своєчасності її погашення та вживати заходів щодо зменшення протермінованих до сплати сум.

За даними, які відображаються у офіційній бухгалтерській звітності, розраховуються показники, які відображають стан дебіторської заборгованості, зокрема:

1. Оборотність дебіторської заборгованості

$$O_d = \frac{B}{D} \quad (4.1)$$

де O_d – оборотність дебіторської заборгованості; B – чиста виручка від реалізації продукції; D – середня величина дебіторської заборгованості.

2. Період погашення

$$P_d = \frac{360}{O_d} O_d, \quad (4.2)$$

де P_d – період погашення дебіторської заборгованості; O_d – оборотність дебіторської заборгованості.

3. Сума дебіторської заборгованості у загальній сумі активів

$$D_a = \frac{D_z}{P_a} \times 100 \quad (4.3)$$

де D_a – частка дебіторської заборгованості в поточних активах; D_z – дебіторська заборгованість; P_a – поточні активи (розділ II + розділ III активу балансу).

4. Відношення середньої величини заборгованості до виручки від реалізації

$$Z = \frac{D}{B} \quad (4.4)$$

де Д – середня величина дебіторської заборгованості; В – чиста виручка від реалізації продукції.

5. Сума сумнівної заборгованості у загальному обсязі боргових зобов'язань у відсотках. Сума сумнівної дебіторської заборгованості розраховується за даними балансу, що відображено у табл. 4.3.

Таблиця 4.3

Показники стану дебіторської заборгованості за 2017-2018 рр.

Показник	Роки		Абсолютне відхилення (+,-)
	2017	2018	2018-2017
Оборотність дебіторської заборгованості	0,02	0,01	-0,01
Період погашення дебіторської заборгованості	18000	36000	18000
Частка дебіторської заборгованості у загальному обсязі поточних активів	0,84	0,79	-0,05
Відношення середньої величини дебіторської заборгованості до виручки від реалізації	67,89	85,90	18,01
Частка сумнівної дебіторської заборгованості у загальному обсязі заборгованості	0	0	-

Аналізуючи дані таблиці за 2017-2018 роки, можна вказати на те, що оборотні активи, тобто грошові кошти, які відображені як заборгованість не здійснили одного обороту. Такий показник зазначає негативну тенденцію діяльності підприємства. Аналізуючи погашення дебіторської заборгованості

можна дійти висновку про дуже великий термін оборотності заборгованості, а це може призвести до фінансових складнощів у діяльності підприємства. Сума дебіторської заборгованості у загальній вартості активів є дуже значною і має негативну тенденцію до зростання, проте наведеним аналізом встановлена відсутність сумнівних боргів і є надія на погашення наявної заборгованості.

4.2. Аналіз грошових потоків підприємства

Після проведення аналізу дебіторської заборгованості та визначення тенденції щодо її утворення на підприємстві доцільно здійснити вивчення руху грошових коштів, які забезпечують фінансово-господарську діяльність.

Метою проведення аналітичної роботи щодо грошових коштів на підприємстві є вивчення питання прискорення їх руху та оборотності активів і капіталу. Висока їх оборотність є запорукою фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства.

Вивчення руху грошових коштів та його динаміки дозволяє визначити перевищення надходжень над витратами [46].

Для детальнішої оцінки показників використаємо Звіт про рух грошових коштів.

Залишок коштів за звітний період становить 48 тис. грн. та 204 тис. грн. за попередній період.

Рух коштів від операційної діяльності

За звітний період:

Надходження = $249267+23+24+2097 = 251411$ тис. грн.

Витрачання становить:

$175314+7696+56+777+3761+3510+36042 = 227156$ тис.грн.

У цьому випадку надходження коштів перевищує їх витрачання на 24255 тис. грн.

За попередній період:

Надходження = $185927+3262+394 = 189583$ тис. грн.

Витрачання становить:

$171046+5508+45+256+2687+2460+19929 = 201931$ тис. грн.

У цьому випадку надходження коштів перевищує їх витрачання на 12348 тис. грн.

Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності

За звітний період:

Надходження (реалізація довгострокових активів) –

Витрачання (довгострокові вкладення й інвестиції)

$5063+50796 = 55859$ тис. грн.

За попередній період:

Надходження –

Витрачання = $1904+20347 = 22251$ тис. грн.

Рух коштів у результаті фінансової діяльності

За звітний період:

Надходження = 46403 тис. грн.

Витрачання = 13743 тис. грн.

У цьому випадку надходження коштів перевищує їх витрачання на 32660 тис. грн.

За попередній період:

Надходження = 99320 тис. грн.

Витрачання = 65227 тис. грн.

У цьому випадку надходження коштів перевищує їх витрачання на 34093 тис. грн.

Залишок коштів на кінець звітнього року становить 1446 тис. грн., а попереднього – 48 тис. грн.

В загальному підсумку:

Надходження за 2018 р. = $251+46403 = 297454$ тис. грн.

Витрачання за 2018 р. = $227156+55859+13743 = 296758$ тис. грн.

Надходження коштів перевищує їх витрачання на 696 тис. грн.

Надходження за 2017 р. = $189583+99320 = 228903$ тис. грн.

Витрачання за 2017 р. = $201931+22251+65227 = 289409$ тис. грн.

Витрачання перевищують надходження на 60506 тис. грн.

РОЗДІЛ 5

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

5.1. Аналіз показників ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства

Аналітична робота щодо визначення економічної оцінки ситуації на підприємстві характеризується комплексністю параметрів та напрямків за допомогою яких її проводять. Показники діяльності розраховані в ході аналізу дають змогу вивчати всі аспекти зміни які проходять на підприємстві та прогнозувати його розвиток. Вона відображає узагальнену характеристику господарської діяльності досліджуваного об'єкту. На підставі проведеного аналізу відображається його фінансовий стан та загроза виникнення неплатоспроможності.

У практиці аналізу використовуються основні два методи для проведення узагальнюючої оцінки фінансового стану підприємства:

- коефіцієнтний метод, який базується на розрахунку відносних показників на основі даних статистичної фінансової звітності;
- інтегральні методики визначення фінансового стану підприємства, що полягає у розрахунку інтегрованих фінансових показників.

Важливою проблемою у визначенні фінансового стану підприємства при використанні першого методу є вибір коефіцієнтів, які найбільш точно характеризують всі ділянки його діяльності для отримання прибутку.

У практиці аналізу, який використовується для розрахунку фінансово-економічних показників є недолік, який полягає у тому, що показники можуть дублюватись, хоча з іншого боку є можливість порівняння отриманих результатів розрахунків для перевірки правильності бухгалтерських даних. Для проведення всебічного аналізу діяльності підприємства та його

фінансового стану є доцільність розширення аналітичних коефіцієнтів для отримання різних розрахункових даних з метою ефективної оцінки діяльності досліджуваного об'єкта [71].

Для уникнення кризових ситуацій менеджменту підприємства доцільно аналіз фінансового стану проводи хоча б раз на квартал по підсумках подання квартальні фінансової звітності. Проведення такого аналізу дасть змогу підприємству уникати кризових ситуацій та приймати рішення щодо коригування показників які відхилились від нормального стану, із вивченням причин таких відхилень. Так одним з етапів є дослідження ліквідності та платоспроможності підприємства, табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Показники ліквідності та платоспроможності

Показник	2017 рік	2018 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	4,69	4,57	-0,12	97,5
Коефіцієнт швидкої ліквідності	4,11	3,84	-0,27	93,45
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,62	1,05	0,43	170,05
Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	3,34	11,85	8,51	354,9

Провівши необхідні розрахунк, можна сказати проте, що на момент складання фінансової звітності у підприємства високий рівень платоспроможності по поточним зобов'язанням, який характеризує коефіцієнт покриття. Проте, він має негативну тенденцію -0,12 або -2,5%. Коефіцієнт швидкої ліквідності також має достатньо велике значення, але це не є позитивним явищем. У 2017 і 2018 роках на одну гривню поточних зобов'язань, припадало відповідно до розрахунків 4,11 та 3,84 гривні дебіторської заборгованості. Говорячи про абсолютну ліквідність, то слід зазначити її показники набагато перевищують нормативи (0,2-0,25) у 2017 році – 0,62 і в 2018 році – 1,05. Це вказує на те, що підприємство

неефективно використовує грошові кошти, тобто вони не знаходяться в обороті.

Вартість власних обігових коштів у покритті запасів має значення, вище від нормативного (>1), що вказує на надлишок коштів для покриття витрат на ресурси. Тенденція до зниження говорить, про не правильність прийняття управлінських рішень, які полягають у не ефективному використанні наявних грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні.

Також слід відзначити і ріст співвідношення між дебіторською заборгованістю та зобов'язаннями підприємства, де їх ріст склав 8,51 пункта або 354,9%, що є негативним фактором так, як дебіторської заборгованості – це фактично «вимиті» кошти з обороту підприємства.

Розрахункові показники фінансової стійкості наведено у табл. 5.2.

Таблиця 5.2

Показники фінансової стійкості у 2017-2018 р.р.

Показник	2017 рік	2018 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Власні обігові кошти (робочий, функціональний капітал)	14010,20	18736,90	4726,7	133,7
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,78	0,78	0,0	100,1
Маневреність робочого капіталу	0,15	0,20	0,05	129,4
Маневреність власних обігових коштів	0,17	0,29	0,1	172,9
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	6,37	4,95	-1,4	77,7
Коефіцієнт покриття запасів	6,80	5,14	-1,7	75,5
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,88	0,87	0,0	98,6
Коефіцієнт фінансової залежності	1,14	1,15	0,01	101,5
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,48	0,53	0,1	111,8
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,12	0,13	0,01	110,6
Коефіцієнт фінансової стабільності (коефіцієнт фінансування)	7,34	6,54	-0,8	89,1
Показник фінансового левариджу	0,01	0,01	0,0	83,3
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,89	0,87	-0,02	98,5

Як видно з наведених розрахунків всі показники фінансової стійкості мають високі значення, які перевищують нормативні. Проте необхідно

вказати на те, що коефіцієнт фінансової стабільності за допомогою якого здійснюється характеристика забезпеченості боргових зобов'язань власними коштами, вказує на фінансову стійкість підприємства у 2018 році, хоча і має негативну тенденцію до зниження на 0,8 пункта з 7,34 до 6,54.

В ході проведення аналізу встановлено зниження коефіцієнта забезпеченості власними обіговими коштами у структурі запасів, який визначає на скільки запаси, із меншою ліквідністю ніж грошові кошти у загальній вартості оборотних активів, забезпечені довгостроковим фінансуванням. В даного показника негативна тенденція, яка становить 22,3% або 1,4 пункта.

Аналогічні аналітичні висновки і по коефіцієнту покриття запасів, тобто у 2017 році на одну вкладену гривню у запаси, припадає більше власних коштів ніж зобовзань.

Враховуючи наведені розрахунки можна вказати, що стан підприємства у 2017-2018 роках не є загрозливим з точки зору виникнення неплатоспроможності, проте враховуючи погіршення фінансової стійкості (показник у 2018 році по відношенню до 2017 року -1,5% або -0,02) керівництву підприємства необхідно вживати заходи щодо виправлення ситуації та ефективного використання наявних ресурсів.

5.2. Аналіз ділової активності та рентабельності підприємства

Аналітична робота щодо визначення фінансового стану підприємства є запорукою прийняття правильних та ефективних управлінських рішень. На сьогоднішній день не існує єдиного чіткого, всіма визначеного поняття «комплексний аналіз фінансового стану підприємства». Такий аналіз проводиться на основі бухгалтерських даних за якими проводиться розрахунок майнового стану, ліквідності підприємства, його платоспроможності та фінансової стійкості, а також ділової активності та рентабельності.

Для проведення аналізу використовуються одні і тіж дані бухгалтерські обліку, можна дійти висновку, що розрахункові показники фінансового стану є взаємоповязаними, і у комплексній характеристиці ефективності діяльності взаємозалежними. Тому для оцінки діяльності підприємства та його стану необхідно використовувати комплексний підхід із відбору показників та враховувати фактори змін та впливу на них не тільки фінансового характеру, а й інших без урахування фінансового виразу. Розрахунок аналітичних показників ділової активності досліджуваного об'єкту наведено у табл. 5.3.

Таблиця 5.3

Показники ділової активності у 2017-2018 р.р.

Показник	2017 рік	2018 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Оборотність активів (обороті), ресурсовіддача, коефіцієнт трансформації	1,0	1,38	0,39	139,33
Фондовіддача	2,17	3,47	1,31	160,30
Коефіцієнт оборотності обігових коштів (обороті)	1,83	2,31	0,48	126,48
Період одного обороту обігових коштів (днів)	196,96	155,72	-41,24	79,06
Коефіцієнт оборотності запасів (обороті)	5,81	4,71	-1,10	81,05
Період одного обороту запасів (днів)	62,00	76,50	14,50	123,38
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (обороті)	19,99	19,22	-0,77	96,13
Період погашення дебіторської заборгованості (днів)	18,01	18,73	0,73	104,03
Період погашення кредиторської заборгованості (днів)	67,96	44,76	-23,20	65,86
Період операційного циклу (днів)	80,01	95,23	15,22	119,03
Період фінансового циклу (днів)	12,05	50,47	38,43	418,94
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (оборотність)	1,12	1,59	0,46	141,22

Досліджуючи коефіцієнт оборотності активів доходимо висновку про покращення використання наявних ресурсів 2018 року до 2017 року, адже значення даного коефіцієнту збільшилося на 0,39 і становить 1,38, що означає, що на 1 грн. середньорічної вартості активів припадає 1,38 гривень.

чистого доходу. Період погашення кредиторської заборгованості у 2018 зменшився на 23 дні, що не можна відмітити як позитивний факт.

Досліджуючи коефіцієнт фондівдачі можна помітити, що він у 2018 році зріс до 3,47 (+1,31), що має позитивні моменти.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу у порівнянні із 2017 роком зріс на 41,22 відсотка%. Аналіз показав, що на 1 грн. вартості власного капіталу приходиться 1,59 грн. чистого доходу, із урахуванням сплачених податків.

Отже, проаналізувавши показники ділової активності, можна помітити, що на підприємстві оборотні кошти використовуються не досить ефективно.

Наступним етапом аналізу ефективного використання активів підприємством є визначення його рентабельності, розрахунок показників наведено у табл. 5.4.

Таблиця 5.4

Показники фінансової рентабельності у 2017-2018р.р.

Показник	2017 рік	2018 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності	0,02	0,28	0,26	1170,24
Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	0,002	0,28	0,28	11746,84
Рентабельність власного капіталу	0,003	0,32	0,32	11906,15
Рентабельність виробничих фондів	0,28	0,35	0,07	125,00
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	0,08	0,25	0,17	310,09
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	0,05	0,25	0,20	502,62
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком	0,04	0,20	0,16	511,64
Коефіцієнт реінвестування	284,40	0,51	-283,88	0,18
Коефіцієнт стійкості економічного зростання	0,78	0,17	-0,61	21,53
Співвідношення сплачених відсотків і прибутку	6,00	0,00	-6,00	0,00
Період окупності капіталу	416,91	3,55	-413,36	0,85
Період окупності власного капіталу	366,46	3,08	-363,39	0,84

Аналіз рентабельності підприємства показав, що всі показники рентабельності збільшилися у 2018 році, порівнюючи з 2017 роком.

Як видно, коефіцієнт рентабельності показує, що у 2018 році на 1 грн. середньорічної вартості активів припадало 28 копійок прибутку.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу показує, що на 1 грн. середньорічної вартості власного капіталу припадало 28 копійок прибутку. З 1 гривні чистого доходу підприємство отримало 20 копійок прибутку в 2018 році, про це свідчить коефіцієнт рентабельності діяльності.

Провести попередню оцінку фінансового стану підприємства, також можливо за допомогою показників динаміки. Для цього необхідно зіставити темпи змін цих значень, тобто використовується «золоте правило економіки».

Дані вищевказаної таблиці містять інформацію щодо змін значень розрахункових показників по яких був проведений аналіз на основі зіставлення їх темпів.

Роблячи висновки по наведених розрахунках, доцільно вказати, що на даному підприємстві не завжди виконувалося «золоте правило економіки» протягом періоду, що аналізувався.

Аналіз темпів зростання показників динаміки за 2018 рік показав: що у 2018 році високими темпами зростала валюта балансу, чистий дохід зменшився, що призвело до неефективного використання ресурсів підприємства.

Отже, у 2017-2018 рр. «золоте правило економіки» не виконувалося, а також можна помітити, що темпи зростання проаналізованих показників є більшими від темпів зростання показників попереднього року.

Отже, враховуючи наведені показники, можна стверджувати про не ефективне використання коштів підприємством, крім того спостерігається брак власного оборотного капіталу узв'язку із значною дебіторською заборгованістю. Таким чином, досліджуючи фінансовий стан можна сказати, що на підприємстві спостерігалися позитивні зрушення, проте показники

2017 року у відносному значенні є нижчими за 2016 рік. Ситуація є такою: даний суб'єкт господарювання протягом проаналізованого періоду мав прибуток, тобто воно не є збитковим, розмір власного капіталу постійно збільшується, проте поточні зобов'язання мають таку ж тенденцію.

РОЗДІЛ 6

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

6.1. Організація охорони праці на підприємстві

Закон України «Про охорону праці» передбачає, що роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці умови праці та забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці. З цією метою роботодавець забезпечує функціонування системи управління охороною праці та несе безпосередню відповідальність за порушення вимог з охорони праці на підприємстві.

Метою даної роботи є характеристика методичного забезпечення охорони праці фінансового.

Згідно із метою були поставлені наступні завдання:

- характеристика системи охорони праці фінансового управління
- визначення основних небезпечних факторів праці;
- заходи забезпечення безпеки в надзвичайних ситуаціях;
- підведення підсумків та внесення власних пропозицій стосовно удосконалення системи охорони праці на підприємстві.

Збір інформаційного матеріалу для виконання індивідуальної роботи проводився у фінансовому управлінні ТзОВ «Тернофарм». Відповідальність за розроблення положень, типових інструкцій та інших нормативних документів з питань охорони праці та своєчасного доведення їх до відома працівників покладається на працівника, відповідального за безпеку праці та Профспілковий комітет. Також до сфери їх компетенції відноситься відсторонення від роботи осіб, що не пройшли вступного та періодичних інструктажів з техніки безпеки. Контроль за дотриманням працівниками правил поведіння із засобами механізації, автоматизації та іншим обладнанням, вимог інструкцій з охорони праці та техніки безпеки у

відповідності до Закону України «Про охорону праці» здійснюється особою, відповідальною за безпеку праці.

За працівниками, які втратили працездатність у зв'язку з нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням, зберігаються місце роботи та середня заробітна плата на весь період до відновлення працездатності або до встановлення стійкої втрати професійної працездатності. У разі неможливості виконання поточних попередньої роботи проводяться його навчання і перекваліфікація, а також працевлаштування відповідно до медичних рекомендацій. Розслідування нещасних випадків, профзахворювань, аварій на підприємстві проводиться із наступним наданням висновків Профспілковим комітетом фінансового управління ТзОВ «Тернофарм». На підприємстві ведуть облік випадків травматизму із тимчасовою втратою працездатності, причому за останній рік таких зафіксовано не було. Нормативно-правові акти фінансового управління ТзОВ «Тернофарм» відповідають необхідному переліку, враховуючи специфіку умов праці установи та відсутність видів робіт із підвищеною небезпекою.

«Охорона праці» Колективного договору адміністрації та трудового колективу складається з двох пунктів, які відображають зобов'язання Адміністрації підприємства та Профспілкового колективу щодо забезпечення безпеки праці фінансового управління ТзОВ «Тернофарм».

При влаштуванні на роботу потенційний співробітник прослуховує інструктаж з охорони праці та підписує заяву про ознайомлення з охороною праці на підприємстві. Щорічний планово-попереджувальний ремонт системи протипожежного захисту включає в себе роботи, при яких проводиться повна ревізія та наладка всіх приладів, вузлів, і блоків системи, незалежно від їх технічного стану. При ревізії проводиться заміна деталей і вузлів, які відпрацювали гарантійний термін, при цьому повинні бути відновлені робочі характеристики приладів і обладнання відповідно до заданих технічних вимог.

Фінансування профілактичних заходів з охорони праці, виконання загальнодержавної, галузевих та регіональних програм поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, інших державних програм, спрямованих на запобігання нещасним випадкам та професійним захворюванням, передбачається, поряд з іншими джерелами фінансування, визначеними законодавством, у державному і місцевих бюджетах.

Для підприємств, незалежно від форм власності, або фізичних осіб, які використовують найману працю, витрати на охорону праці становлять не менше 0,5 відсотка від суми реалізованої продукції.

Суми витрат з охорони праці, що належать до валових витрат юридичної чи фізичної особи, яка відповідно до законодавства використовує найману працю, визначаються згідно з переліком заходів.

Охоронно-пожежна сигналізація фінансового управління ТзОВ «Тернофарм» управляється приймально-контрольними приладами, який здійснює живлення передавачів по шлейфах охоронно-пожежної сигналізації, прийом тривожних повідомлень від передавачів, а також передає їх на станцію централізованого спостереження і формує сигнали тривоги на спрацьовування інших складових. У приміщенні диспетчерського пункту та інших місцях розміщення приладів сигналізації та вузлів керування знаходиться наказ про порядок дії чергового персоналу в разі появи індикаторів пожежі або несправності УПС (управління пожежної сигналізації). Сигналізація на підприємстві працює із перекладом на 4 мови (французька, німецька, українська та англійська). Підприємство фінансує заходи з протипожежної безпеки, що наведені у табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Витрати на заходи протипожежної безпеки у 2018 році

Найменування витрат на пожежну безпеку	Сума
Проведення навчання	495,2
Пожежна сигналізація	1434
Проведення медичних оглядів	983
Придбання вогнегасників	1353
Поліпшення системи освітлення	683
Усього	4948,2

Як видно з таблиці 6.2, основна частина витрат спрямована на придбання вогнегасників, а також фінансування пожежної безпеки. За рахунок роботодавця здійснюється навчання працівників з питань пожежної безпеки. Вся сума витрат, спрямована на підвищення безпеки робіт, відноситься на валові витрати.

В даній роботі охарактеризовані основні засади функціонування системи охорони праці фінансового управління ТзОВ «Тернофарм» здійснений акт нормативно-правових актів, присутніх у кутку охорони праці.

6.2. Підвищення надійності захисту промислово-виробничого персоналу об'єкту (цеху) під час роботи в умовах радіаційного забруднення місцевості

Оцінка стійкості роботи об'єкта – це всебічне вивчення підприємства з погляду здатності його протистояти впливу вражаючих факторів ядерного вибуху, відновлення виробництва при одержанні середніх і слабких руйнувань.

Дослідження стійкості підприємств проводиться силами інженерно-технічного персоналу із залученням фахівців науково-дослідних і проектних організацій, пов'язаних із даним підприємством. Організатором і керівником дослідження є керівник підприємства – начальник ЦО об'єкта.

Весь процес планування і проведення дослідження на підприємстві можна розділити на три етапи: перший – підготовчий, другий – оцінка стійкості роботи об'єкта в умовах воєнного часу, третій – розробка заходів, що підвищують стійкість роботи об'єкта.

На першому етапі розробляються керівні документи, визначається склад учасників дослідження й організується їхня підготовка. Основними документами для організації дослідження стійкості роботи об'єкта є: наказ керівника підприємства; календарний план основних заходів щодо підготовки до проведення дослідження; план проведення дослідження.

План проведення дослідження стійкості роботи об'єкта є основним документом, що визначає зміст роботи керівника дослідження і дослідницьких груп головних фахівців. У плані вказуються: тема, мета і тривалість дослідження, склад слідчих груп і зміст їхньої роботи, порядок дослідження. Тривалість дослідження встановлюється в залежності від обсягу робіт і підготовленості учасників, залучених до виконання задач, і може складати два – три місяці.

На другому етапі проводиться безпосереднє дослідження стійкості роботи об'єкта у воєнний час. У ході дослідження визначаються умови захисту робітників та службовців від зброї масового ураження. Виробляється оцінка стійкості виробничого комплексу при впливі на нього вражаючих факторів ядерного вибуху, визначається характер можливого ураження від вторинних вражаючих факторів, вивчається стійкість системи постачання і кооперативних зв'язків об'єкта з підприємствами-постачальниками і зв'язків зі споживачами, виявляються уразливі місця в системі керування виробництвом. Кожна група фахівців оцінює стійкість визначених елементів виробничого комплексу і робить необхідні розрахунки.

На третьому етапі підводяться підсумки проведених досліджень. Групи фахівців із результатів досліджень готують доповіді, у яких подають висновки і пропозиції по захисту робітників та службовців і підвищенню стійкості оцінюваних елементів виробництва. До доповідей додаються необхідні таблиці, схеми, плани.

Група керівника дослідження на підставі доповідей груп фахівців складає узагальнену доповідь, до якої належать: можливості захисту робітників, службовців та членів їхніх родин і захисних споруджень на об'єкті і в заміській зоні; загальна оцінка стійкості об'єкта, найбільш уразливі ділянки виробництва; практичні заходи, які необхідно виконати, у мирний час і в період загрози нападу для підвищення стійкості роботи об'єкта у воєнний час, обсяг і вартість робіт; порядок і орієнтовані терміни проведення відбудовних робіт при різних ступенях руйнувань. За

результатами дослідження, після попереднього обговорення його підсумків, група керівника розробляє план заходів щодо підвищення стійкості роботи об'єкта у воєнний час. У плані намічаються заходи щодо підвищення стійкості об'єкта. Визначається вартість проведення в життя заходів, джерела фінансування, сили і засоби, необхідні матеріали, терміни виконання і відповідальні особи за виконання. План заходів, проведених силами об'єкта, затверджується керівником підприємства – начальником ЦО [53, с. 56].

Підвищення стійкості роботи об'єкта є складною задачею, що вимагає великих матеріальних витрат і постійної уваги з боку всіх органів ЦО. Заходи щодо підвищення стійкості роботи об'єкта народного господарства в умовах воєнного часу проводяться як у мирний час, воєнний час так і при погрозі нападу супротивника.

При застосуванні противником ядерної зброї або при аваріях на радіаційно небезпечних об'єктах з викидом радіоактивних речовин, створюється велике радіоактивне зараження місцевості, в результаті чого виникає загроза ураження людей, порушення виробничої діяльності об'єктів суспільного господарства. Радіоактивне зараження місцевості ускладнює організацію і проведення аварійно-рятувальних робіт. Без вжиття заходів захисту неминучий вплив радіації на населення, особовий склад формувань, робітників і службовців у дозах, які можуть призвести до їх ураження.

З метою виключення масових радіаційних втрат і переопромінення населення, робітників і службовців, формувань ЦО понад встановлених доз, їх дії в умовах радіоактивного зараження суворо регламентуються і підпорядковуються режиму радіаційного захисту.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В ході дослідження вивчено питання щодо організації взаємозв'язків між різними підприємствами та фізичними особами, які виникають під час здійснення ними господарської діяльності та проведення взаєморозрахунків. У процесі вивчення визначено економічну сутність та класифікацію видів заборгованості, підстави її виникнення.

На підставі розгляду наукової літератури та законодавчої бази довели, що прийнята класифікація заборгованостей є не точною та потребує додаткового вивчення.

Визначили, що під дебіторською заборгованістю слід розуміти вимогу господарюючого суб'єкта до іншого суб'єкта незалежно від його статусу про стягнення боргового зобов'язання у грошовому чи товарному виразі.

При веденні бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості застосовують призначений третій клас Плану рахунків бухгалтерського обліку, із відкриттям відповідних рахунків.

В аналітичному обліку розрахунків відображаються дані про заборгованість, у розрізі контрагентів, термін сплати якої не наступив, а також протерміновані платежі.

Дані аналітичного обліку мають забезпечувати керівництво інформацією щодо стану розрахунків із контрагентами для вжиття заходів щодо її зменшення та вчасного реагування у разі погашення заборгованості за продукцію. Облік заборгованості відображається у розрізі кожного боржника та за кожним окремим договором або рахунком у розрізі операції із постачання. Для цього на підприємстві ведуться аналітичні накопичувальні таблиці.

Доцільно вказати, що при несплаті протягом тривалого часу заборгованості і відсутності перспектив її погашення на підприємстві у бухгалтерському обліку утворюється резерв сумнівних боргів.

Підприємство в ході здійснення комерційної діяльності має

господарські відносини із іншими суб'єктами від яких надходять товари або послуги у наслідок чого може утворюватись кредиторська заборгованість.

Джерелами інформації для відображення у бухгалтерському обліку операцій пов'язаних із отримання товарів, робіт чи послуг є первинні документи щодо постачання, зокрема угоди на їх придбання. Підставою для виникнення зобов'язань за виконані роботи чи надані послуги є акт приймання виконаних робіт типової форми.

На підставі документів про придбання цінностей чи послуг бухгалтерією здійснюється їх оплата шляхом складання платіжного документу: платіжного доручення, чеку, касового ордеру тощо.

Суми оборотів та сальдова сума за аналітичними рахунками відповідає оборотам та залишкам синтетичних рахунків, у разі наявності помилок при відображенні операцій у аналітичному обліку суми сальдо по синтетичних рахунках не зійдуться.

Важливим фактором є те, що у сучасних умовах ведення бізнесу існує питання ефективного управління діяльністю та раціонального використання ресурсів. Дебіторська заборгованість є частиною оборотного капіталу підприємства і її зростання характеризує вилучення обігових коштів яке у подальшому негативно впливає на фінансовий стан підприємства. Управління дебіторською заборгованістю, як і іншими ресурсами актуальною для керівництва, яка потребує безперервного контролю та прийняття рішень.

В ході здійснення підприємством діяльності, у нього виникає потреба щодо здійснення розрахунків із контрагентами, бюджетом контролюючими органами. За реалізовану продукцію підприємство може не отримати розрахунок протягом операційного дня або навіть більшого періоду часу, тобто від здійснення операції поставки до надходження коштів у підприємства виникає заборгованість яка відображається як дебіторська.

Здійснення контролю за дотриманням платіжної дисципліни та проведення аналізу заборгованості є актуальним для будь якого суб'єкта господарювання, тому метою проведення аналізу заборгованості є оцінка її

рівня та структури вартості дебіторської та кредиторської заборгованості, визначення її статусу у частині можливості погашення

В ході проведення аналізу доцільно розраховувати показник відношення середнього розміру заборгованості до реалізації продукції, тобто при аналізі дебіторської заборгованості доцільно враховувати її рівень і рівень прибутку від реалізації продукції.

Аналіз розрахунках по заборгованості наявної у покупців продукції здійснюють з погляду товарного і споживчого кредиту

Враховуючи кон'юнктуру ринку у активах та пасивах підприємства, із об'єктивних причин відображаються позикові та забоговані за прдукцію або послуги кошти у вигляді дебіторської і кредиторської заборгованості, структура якої вивчається в ході аудиту підприємства.

Визнання зобов'язання можливе за умови його достовірно оцінки так, як їх величина має безпосередній вплив на зміну економіног стану підприємства в залежності від того чи будуть вони сплачені чи списані, як безнадійні. Дебіторська заборгованість вважається визнається активом у разі, коли аналізом за терміном її винекнення визначено, вона буде погашена протягом звітного періоду, а також за умови її достовірної оцінкин адату балансу.

Виходячи з наведеного, метою аудиту кредиторської та дебіторської заборгованості є перевірка первинних документів щодо їх формування, достовірності та своєчасності зазначення про неї у бухгалтерській інформації, відомостях та облікових регістрах, відповідності їх визначення нормативно-правовим документам.

Основним завданням аудиту кредиторської та дебіторської заборгованості є перевірка підстав її утворення та вжитих заходів щодо погашення, достовірності обліку проведених розрахункі.

Здійснення аудиту довгострокових зобов'язань із підстав виникнення довготермінових банківських кредитів та банків, інших фінансових зобов'язань, розстрочених або відстрочених податкових зобов'язань, у тому числі за судовими позовами тощо.

До аудиту поточних зобов'язань доцільно відносити: короткотермінові банківські кредити, поточну заборгованість по довготермінових зобов'язаннях, кредиторську заборгованість за продукцію; поточну заборгованість за одержаними авансами, поточну заборгованість із розрахунків з бюджетами та фондами, заборгованість за розрахунками з оплати праці, за іншими поточними зобов'язаннями. Поточні зобов'язання зазначаються у балансі за сумою погашення.

Сума дебіторської заборгованості за період, що аналізується, а саме: 2017-2018 роки, зросла на 3543,7 тис. грн., і значна частина такої заборгованості виникла у налідок збільшення заборгованості за реалізовані товари сумі 2300,3 тис. грн. такий стан справ є негативним фактором, так, як фактично підприємством недоотримано обігових коштів у ці ж сумі. У розрахунковій таблиці також відзначено ріст заборгованості фактично по всіх можливих статтях дебіторської заборгованості. Наслідком такого фактору є виникнення фінансових труднощів.

Структура заборгованості відображає, що значну питому вагу у зведеній сумі заборгованості займають наступні види заборгованості: «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» і «Інша поточна заборгованість». Протягом 2017-2018 років вказаних видах заборгованості відбулись негативні зміни. Як видно із таблиці питома вага заборгованості за товари визначена у 2017 році в розмірі 35,6%, а у 2018 році – 52,7 відсотка. За вказаний період її питома вага зросла на 17,1 відсотка. Сума заборгованості із внутрішніх розрахунків у 2017 році становила 1,0%, у 2018 році – 0,5 відсотка, що є незначним фактором.

Проте, слід відзначити, що не дивлячись на негативний фактор зростання заборгованості за продукцію, інші види заборгованості мають позитивну тенденцію до зниження. Так інша поточна заборгованість зменшилась на 10,7 %, а із розрахунками з бюджетом на 5,8 відсотка. Проте, зниження заборгованості із бюджетом свідчить про недостатність обігових

коштів на підприємстві, і зарахування бюджетної переоплати у сплату поточних задекларованих платежів.

Підсумовуючи наведене, із аналітичних таблиць видно, що у 2017-2018 роках суми дебіторської заборгованості мають тенденцію до зростання.

Провівши необхідні розрахунки, можна сказати проте, що на момент складання фінансової звітності у підприємства високий рівень платоспроможності по поточним зобов'язанням, який характеризує коефіцієнт покриття. Проте, він має негативну тенденцію -0,12 або -2,5%. Коефіцієнт швидкої ліквідності також має достатньо велике значення, але це не є позитивним явищем. У 2017 і 2018 роках на одну гривню поточних зобов'язань, припадало відповідно до розрахунків 4,11 та 3,84 гривні дебіторської заборгованості.

Отже, враховуючи наведені показники, можна стверджувати про не ефективне використання коштів підприємством, крім того спостерігається брак власного оборотного капіталу узв'язку із значною дебіторською заборгованістю. Таким чином, досліджуючи фінансовий стан можна сказати, що на підприємстві спостерігалися позитивні зрушення, проте показники 2017 року у відносному значенні є нижчими за 2016 рік. Ситуація є такою: даний суб'єкт господарювання протягом проаналізованого періоду мав прибуток, тобто воно не є збитковим, розмір власного капіталу постійно збільшується, проте поточні зобов'язання мають таку ж тенденцію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г. І. Економічний аналіз: Навч.-метод. посіб. – К.: Знання, 2018. – 263 с.
2. Бардаш С. Аудит предприятия. Методология аудиторской проверки хозяйственно-финансовой деятельности предприятия: Учеб. пособие / С.Бардаш, В.В. Нитецкий, Н.Н. Кудрявцев. – М.: Дело, 1996. – 448 с.
3. Бардаш С. Предмет і об'єкт контролю як галузі наукових знань та практичної діяльності: міжкатегоріальне співвідношення й відмінності / С.Бардаш // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – №6. С.55-57.
4. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку. Підручник / М.Т.Білуха. – К., «Влад і Влада»: 2014. – 692 с.
5. Блакита Г.В. Бухгалтерський облік: Практикум. / Г.В. Блакита, Н.О.Ромашевська. – К.: ЦУЛ, 20107. – 152 с.
6. Бойко Л. Г. Конспект лекцій для самостійного вивчення дисципліни «Облікова політика підприємства» / Л. Г. Бойко. – Х.: ХНАМГ, 2017 – 178 с.
7. Бондаренко Н.О. Аудит суб'єктів підприємницької діяльності: Навчальний посібник. / Н.О.Бондаренко, В.Д.Понікаров, С.М.Попова – Центр навчальної літератури, 2018. – 300 с.
8. Буряк П.Ю. Фінансово-економічний аналіз: Підручник / П.Ю. Буряк, М.В.Римар. – К.: ВД «Професіонал», 2012. – 520 с.
9. Белойван І. Фінансова звітність як обличчя вашого бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://alt.com.ua/ukr/article/>.
10. Блакита Г.В. Бухгалтерський облік: Практикум. / Г.В. Блакита, Н.О.Ромашевська – К.: ЦУЛ, 2016. – 152 с.
11. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник / Ф.Ф. Бутинець - вид. 2-ге, доп. і переробл., – Житомир: ЖІТІ, 2006. – 640 с.

12. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський управлінський облік / Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Давидюк, Н.М. Малюга. Житомир: ПП «Рута», 2013. – 480 с.
13. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. / За редакцією проф. Ф. Ф. Бутинця. – 5-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2009. – 726 с.
14. Васюта-Беркут О.І. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посібник / О.І.Васюта-Беркут, Г.Ф.Шепітко, Н.О. Ромашевська. – К.: МАУП, - 2014. – 176 с.
15. Воробйов О.І. Проектування, монтаж, технічне обслуговування установок пожежної сигналізації. – Львів: Сполом, 2018. – 138 с.
16. Гандзюк М. П. Основи охорони праці: підручник / М. П. Гандзюк, Є. П. Желібо, М. О. Халімовський ; за ред. М. П. Гандзюка ; МОН України. – 4-е видання. – К. : Каравела, 2008. – 384 с.
17. Геврик Є. О. Охорона праці: навчальний посібник / Є. О.Геврик.– К. : Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 280 с.
18. Голов С.Ф. Фінансовий та управлінський облік / С.Ф. Голов, В.І. Єфіменко – К.: ТОВ «Автоінтерсервіс», 2012. – 544 с.
19. Гольцова С.М. Бухгалтерський облік: Навч. посібник / С.М.Гольцова, І.Й.Плікус – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 255 с.
20. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник / Н.М.Грабова – К.: Вид-во «АСК», 2015. – 272 с.
21. Грибан В. Г. Охорона праці : навчальний посібник / В. Г. Грибан, О. В. Негодченко. К. : Центр учбової літератури, 2009. – 280 с.
22. Данькін Й.Я. Бухгалтерський облік в галузях економіки: Навчальний посібник. / Й.Я. Данькін, М.Р. Лучко, М.Я. Остапюк – Ужгород: ПП «Графіка», 2014. – 142с.
23. Джигирей В.С. Безпека життєдіяльності. / В.С.Джигирей, В.Ц.Жидецький. – Львів «Афіша», 1999. – 252 с.

24. Джигирей В.С. Цивільна безпека: Навч. посібник. / В.С.Джигирей, В.Ц.Жидецький. – К: ЦУЛ, 2008. – 158 с.
25. Деречин В.В. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посібник / В.В.Деречин, М.М.Кізім – К.: ЦУЛ, 2006. – 352 с.
26. Єфімова О.В. Фінансовий аналіз / О.В. Єфімова – М: Бухгалтерський учет. – 2006. – 226 с.
27. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999, № 996 – XIV (зі змінами та доповненнями), [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
28. Закон України «Про охорону праці» №2694 від 14.10.1992. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.Ligazakon.ua>.
29. Запорожець О.І. Основи охорони праці: підручник / О.І. Запорожець, О.С.Протоєрейський, Г.М.Франчук, І. М.Боровик. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
30. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи. / С. В.Івахненко – Житомир: АСА, 2017, – 416 с.
31. Інструкція «Про службові відрядження в межах України та закордон» №146 від 10.06.99 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
32. Інструкція «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій», затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 №291, [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
33. Камышанов П. И. Бухгалтерский учет и аудит / П. И.Камышанов, А.П.Камышанов, Л.И.Камышанова – М.: «Приор», 2013. – 320 с.

34. Кім Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення: Навчальний посібник / Г.Кім, В.В. Сопко, Ю.Г. Кім. – 2-ге вид., пер. доп. – Київ: ЦУЛ, 2006. – 480 с.
35. Косміна Р.М. Бухгалтерський облік: Навч. посібник / Р.М.Косміна – К.: Вища школа, 2013. – 174 с.
36. Кранявко М. Забезпечення суспільного визначення незалежності: новий етап розвитку аудиту / М. Кранявко // Бухгалтерський облік і аудит. – №12. – 2014. – С. 25-28.
37. Кривоконь О. Тенденції розвитку ринку бухгалтерських послуг. /О.Кривоконь // Бухгалтерський облік і аудит. – №5. – 2014. – С. 15-18.
38. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник / М.В. Кужельний, В.Г. Лінник – К.:КНЕУ, 2013. – 334 с.
39. Левицька С.О. Звітність підприємств.: навч. пос. / С.О. Левицькі – Рівне: НУВГП, 2009. – 213 с.
40. Лишиленко О.В. Бухгалтерський управлінський облік: Навчальний посібник / О.В.Лишиленко – Київ: ЦУЛ, 2016. – 254 с.
41. Лишиленко О.В. Бухгалтерський фінансовий облік: Навчальний посібник / О.В. Лишиленко. – Київ: ЦУЛ, 2005. – 528 с.
42. Ловінська Л. Що буде з міжнародними стандартами обліку / Л.Ловінська // Все про бухгалтерський облік. – № 104. – 2018. – С. 18.
- 43.Марущак Л.І. Концептуальні основи формування системи бухгалтерського обліку / Л. І. Марущак // Вісник Хмельницького національного університету. – 2018. - № 2. – С. 209-213.
44. Матвеев Л. А. Информационные системы: поддержка принятия решений: Учеб. пособ. / Л. А. Матвеев– СПб.: Изд-во СПбУЭФ, 2006. – 242 с.
45. Матюха М.М. Інформаційні системи і технології в обліку: Навчальний посібник / М.М. Матюха– Київ: Університет «Україна», 2015. – 306с.
46. Михайлова Т.П. Міжнародний облік і аудит. / Т.П. Михайлова. – Донецьк, ДонДУЕТ, 2017. –78 с..

47. Нестеренко Ж.К. Бухгалтерський облік промислових підприємств: Навч. пос. / Ж.К. Нестеренко – Київ: Центр навчальної літератури, 2018. – 311 с.

48. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затв. наказом МФУ № 73 від 07.02.2013, [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

49. Олійник О.В. Економічний аналіз: Практикум для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «облік і аудит». / О.В.Олійник // за ред.. проф..Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: «Рута», 2008. – 496 с.

50. Петренко С. Якість бухгалтерського обліку як об'єкт оцінки інформаційного забезпечення внутрішньгосподарського контролю / С.Петренко // Бухгалтерський облік і аудит. – № 2. – 2014. – С. 26-31.

51. Плешонкова Л. Бухгалтерський облік витрат на виготовлення продукції із застосуванням журналу-ордеру / Плешонкова Л // Баланс. – 2014. – № 16 (297). – С. 29-33.

52. Плиса В.Й. Бухгалтерський облік: Навчальний посібник / В.Й. Плиса, З.П. Плиса. – К.: Каравела, 2010.– 480 с.

53. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

54. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затв. наказом МФУ №237 від 08.10.99, [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

55. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затв. наказом МФУ № 20 від 31. 10. 2000р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

56. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда», затв. наказом МФУ № 181 від 28.07.2000 р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

57. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затв. наказом МФУ № 98 від 31.03.99, [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

58. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджено наказом Міністерства фінансів України №88 від 25.05.95, [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

59. Пономарьова Н.А. Міжнародні стандарти фінансової звітності та міжнародні стандарти аудиту: навчальний посібник. / Н.А. Пономарьова – Хмельницький.: ХНУ, 2014. – 211 с.

60. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Підручник / П.Я. Попович – Тернопіль: Економічна думка, 2012. – 454 с.

61. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп./ Г.В.Савицька – К.: Знання, 2008. – 662 с.

62. Савченко В.Я. Аудит: Навч.посіб. / В.Я.Савченко. – К:КНЕУ, 2016. – 328с.

63. Сахарцева І. І. Основи складання бухгалтерської звітності за вимогами національних стандартів України: Навч. посібник / І.І. Сахарцева – К.: Кондор, 2009. – 614 с.

64. Скотнікова Л.П. Бухгалтерський облік і фінансова звітність на підприємстві: Навчально-методичний посібник / Л. П.Скотнікова, Т.А.Миланич, О.О.Солодовнік. – Х.: «ІНЖЕК», 2013. – 328 с.

65. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: Навчальний посібник, 2 – ге вид., перероб. і доп. / В.В. Сопко – К.: КНЕУ, 2009. – 500 с.

66. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: Навчальний посібник / В.В. Сопко. – Київ: КНЕУ, 2006. – 526 с.

67. Сопко В. Бухгалтерський облік: Навчальний посібник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / В.Сопко, З.Гуцайлук, М.Щирба, М.Бенько. – Тернопіль: «Астон», 2015. – 496 с.

68. Сопко В.В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: Підручник. / В.В.Сопко, В.Завгородній – К.: КНЕУ, 2017. – 260 с.
69. Сук Л.К. Бухгалтерський облік: Навч. посіб./ Л.К. Сук, П.Л. Сук. – Київ: «Знання», 2005. – 471 с.
70. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: Підручник для студентів вищ. навч. закл. екон. спец. / 5-те вид., доп. й переробл. / Н. М. Ткаченко. – К.: А.С.К., 2017. – 784 с.
71. Усач Б.Ф. Організація і методика аудиту. Підр. / Б.Ф.Усач, З.О.Душко, М.М.Колос – К: Знання, 2018. – 295с.
72. Фінансовий облік : підручник / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. Я. Микитюк [та ін.]. – К. : Хай-Тек Прес, 2011. – 542 с.
73. Хліпальська В. Фінансовий облік: Підручник / В.Хліпальська, С.Ф. Голов, В.М. Костюченко, І.Ю. Кравченко, Г.А. Ямборко. – Київ: «Лібра», 2005. – 976 с.
74. Хліпальська В. Значення оцінки вартості в обліку запасів товарно-матеріальних цінностей на підприємстві / В. Хліпальська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2015. - № 3. – С. 25-31.
75. Хомин П.Я. Формування звітності в підсистемах фінансового, управлінського й податкового обліку: Монографія. / П.Я.Хомин. – Тернопіль: Економічна думка, 2014. – 288 с.
76. Хомин П.Я. Критерії достовірності звітної інформації як основа її формування / П.Я. Хомин. – Тернопіль: Економічна думка, 2016. - 148 с.
77. Хом'як Р.Л. Контроль і ревізія: Навчальний посібник/ Р.Л. Хом'як, Н.С. Станасюк. – Львів: Магнолія. – 2014. – 315 с.
78. Цветкова Н. Сучасна організація обліку та складання звітності для прийняття управлінських рішень / Н.Цветкова // Бухгалтерський облік і аудит. – №3. – 2015. – С. 14-28.

79. Чацкис Е. Д. Бухгалтерский учет активов, собственного капитала, обязательств хозяйственных операций: Учеб. пособие / Е.Д. Чацкис, А.Н. Лысюк, Т. П. Михайлова. – Донецк, 2011. – 301 с.

80. Чумаченко Н. Бухгалтерський баланс: проблеми теорії і практики / Н.Чумаченко – Житомир: ЖІТІ, 2016. – 408 с.

81. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посібник. / В.Г.Швець. – К.: знання, 2016. – 525 с.

82. Шевчук В. Національна система аудиту: досвід становлення та спрямування розвитку / В.Шевчук, І.Пилипенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2018. – №3.– С. 5-14.

83. Шеремет А.Д. Аудит: Учебное пособие / А.Д.Шеремет, В.П. Суйц – М.: ИНФРА-М, 2015. – 240 с.

84. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа предприятия / А. Д. Шеремет, Е. В. Ненашев. – М. : Дело, 2004. – 208 с.

ДОДАТКИ